

MUSIIKINLUOKKA OPETUSTILANA

Varpu Mäkeläinen
Taina Räsänen
Pro gradu
Musiikkikasvatus
Kevät 2006
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen	Laitos Musiikin laitos
Tekijät Mäkeläinen <u>Varpu</u> Henna Rakel, Räsänen <u>Taina</u> Hannele	
Työn nimi Musiikinluokka opetustilana	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kevät 2006	Sivumäärä 77
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opetustilan merkitys korostuu valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa. Musiikki on oppiaine, jossa käytetään monipuolisesti erilaisia työtapoja, mikä asettaa vaatimuksia musiikinluokalle fyysisenä opetustilana. Musiikin oppimisympäristö tarvitsee tilaa mm. soittamiseen, laulamiseen sekä liikkumiseen. Tutkimuksemme lähtökohtana ovat olleet omakohtaiset kokemuksemme peruskoulun yläluokkien musiikin opetuksesta.</p> <p>Tutkimuksemme tarkoituksena on tutkia musiikinluokkaa opetustilana opettajien näkökulmasta. Laadullisen tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Haastattelujen kautta pyrimme selvittämään, millainen musiikin opetustila tukisi parhaiten kokonaisvaltaista musiikillista oppimista. Suuntasimme tutkimuksemme koskemaan perusopetuksen yläluokkien sekä lukion opetustiloja. Haastattelimme neljää musiikinopettajaa Jyväskylästä sekä sen lähiympäristöstä, ja haastattelujen kautta halusimme kartoittaa heidän mielipiteitään opetustilojensa hyvistä puolista sekä mahdollisista kehittämisideoista. Erityisesti pyrimme tuomaan esille musiikinopettajien näkemyksiä ihanteellisesta musiikinluokasta.</p> <p>Valitsimme haastateltavamme tiettyjen kriteereiden mukaan, joita olivat 1) koululle on suunnitteilla uusi musiikinluokka, 2) opettaja on ollut mukana koulunsa musiikinluokan suunnittelussa, 3) opettaja käyttää musiikkiliikuntaa opetuksessaan sekä 4) opettaja on aloittanut opetustyöt uudella koululla. Käyttämämme haastatteluteemoja olivat mm. opettajan tyytyväisyys omaan opetustilaansa, opettajan käyttämät työmuodot sekä näkemykset ihanneluokasta musiikinopetuksen näkökulmasta katsottuna. Haastattelujen kautta etsimme vastauksia myös siihen, kiinnostavatko musiikinopettajat huomiota opetustilansa esteettisyyteen sekä onko sillä heidän mielestään vaikutusta oppilaiden motivoitumiseen.</p> <p>Tutkimuksemme kautta olemme havainneet, että musiikinluokkien taso on yleisesti ottaen todella vaihteleva. Haastatteluissa tuli kuitenkin esille, että kaikilla haastatteleillamme musiikinopettajilla oli melko paljon samankaltaisia toiveita opetustilaansa nähden. Yleisimmin ihanneluokan kuvaukset liittyivät opetustilan kokoon, akustiikkaan, sijaintiin koulurakennuksessa sekä luokan varustukseen. Tuloksista on pääteltävissä, että musiikinopettajalla on mahdollisuus vaikuttaa opetustilansa ulkonäköön, tilajärjestelyihin sekä yleiseen viihtyvyyteen. Tämä edellyttää opettajalta aktiivisuutta sekä kiinnostuneisuutta kehittää omaa työympäristöään.</p> <p>Tutkimuksemme perustuu musiikinopettajien näkemyksiin musiikin opetustiloista. Tulevaisuudessa olisikin mielenkiintoista tutkia aihetta oppilaiden näkökulmasta; millaisia toiveita ja näkemyksiä heillä on musiikin opetustilan suhteen.</p>	
Asiasanat: musiikinluokka, opetussuunnitelma, piilo-opetussuunnitelma, musiikin opetussuunnitelma, holistinen ihmiskäsitys, musiikinopetuksen työtavat, oppimisympäristö, nuoruusikä, kokonaisvaltainen oppiminen	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopiston musiikinlaitoksen kirjasto	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	MUSIIKINLUOKKA TYÖTILANA	7
2.1	Opetussuunnitelma	8
2.1.1	Perusopetus.....	8
2.1.2	Lukio-opetus.....	10
2.1.3	Piilo-opetussuunnitelma.....	11
2.2	Musiikin opetussuunnitelma ja oppimisympäristö.....	14
2.2.1	Perusopetuksen yläluokat	15
2.2.2	Lukio	17
2.2.3	Oppimisympäristö	18
2.3	Kokonaisvaltainen oppiminen musiikkikasvatuksen näkökulmasta.....	20
2.3.1	Holistinen ihmiskäsitys	20
2.3.2	Nuori ja oppimisympäristö	23

2.4	Musiikinopetuksen työtavat	25
2.4.1	Laulaminen	26
2.4.2	Soittaminen	27
2.4.3	Musiikkiliikunta ja kehorytmiikka	28
2.4.4	Kuunteleminen	30
2.4.5	Sanallinen ilmaisu	31
2.4.6	Musiikin integrointi muihin oppiaineisiin	32
2.5	Musiikinluokan ominaispiirteitä	33
2.5.1	Tilaa oppimiselle ja opetukselle	33
2.5.2	Tilajärjestelyt ja työvälineet	35
2.5.3	Akustiikka	35
2.5.4	Värit ja valaistus	36
2.5.5	Yleinen viihtyvyys	38
2.5.6	Opetussuunnitelman ja Koulujen Musiikinopettajat ry:n suositukset musiikinluokasta	39
3	TUTKIMUSASETELMA	41
3.1	Tutkimustehtävä	41
3.2	Laadullinen tutkimus	42
3.3	Aineiston keruu ja haastateltavat	45
3.4	Tutkijan rooli	47
3.5	Tutkimuksen luotettavuus	49
4	HAASTATTELUIEN ANALYSOINTI JA TULOKSET	50
4.1	Opetuksen sisältö ja työtavat	50
4.2	Nykyinen opetustila	52

4.3	Tilajärjestelyt ja vaatimukset ylemmiltä tahoilta musiikinluokan suhteen	53
4.4	Akustiikka ja äänenkäyttö	55
4.5	Luokan muu käyttö	56
4.6	Oppilaiden ja muiden opettajien kommentit opetustilasta	57
4.7	Opettajien tyytyväisyys opetustilaansa ja kehittämisideat	58
4.7.1	Titta	58
4.7.2	Petra	59
4.7.3	Karri	60
4.7.4	Jyrki	61
4.8	Opetustilan esteettisyys ja viihtyvyys sekä niiden merkitys oppilaiden motivoitumisen kannalta	61
4.9	Ihanneluokka	63
4.9.1	Jyrki	64
4.9.2	Petra	65
4.9.3	Titta	66
4.9.4	Karri	67
4.9.5	Yhteenveto	68
5	POHDINTA	71
	LÄHTEET	74

1 JOHDANTO

Musiikki tarvitsee tilaa. – Musiikki on oppiaine, jossa käytetään monipuolisesti erilaisia työtapoja. Tämä asettaa vaatimuksia fyysiselle oppimisympäristölle.

Pro gradu -tutkielmamme tarkoituksena on selvittää, millainen musiikinluokka palvelisi mahdollisimman hyvin koulussa tapahtuvaa musiikkikasvatusta. Halusimme myös selvittää, ovatko musiikinopettajat ylipäättään pohtineet opetustilan merkitystä monipuolisen musiikkikasvatuksen kannalta. Kiinnostuksemme kyseistä aihetta kohtaan nousi omista koulukokemuksistamme. Mietimme, millaisia työtapoja musiikinopettajamme opetuksessaan käyttivät ja mitkä asiat ovat jääneet päällimmäiseksi mieleen koulun musiikintunneilta.

Alunperin tarkoituksenamme oli tutkia musiikkiliikunnan merkitystä osana koulussa tapahtuvaa musiikkikasvatusta. Asiasta keskustellessamme ajatukset ajautuivat omiin peruskoulun yläluokilla vietettyihin aikoihin ja aloimme pohtia musiikkiliikunnan osuutta omilla musiikintunneillamme. Totesimme musiikkiliikunnan olleen työmuotona hyvin vähäisessä käytössä. Ainoana muistikuvanamme oli kalevalainen letkatanssi, joka kiersi ahtaiden pulpettirivien seassa. Kun tähän vielä liitettiin kokemus kitaransoitosta tuolin ja pulpetin välissä, oli tutkimuksemme aihe selvä. Kyseenalaistimme pulpettien olemassaolon musiikinluokassa. Ovatko ne tarpeellisia? Onko fyysisellä opetustilalla merkitystä nuoren ihmisen opiskelumotivaatioon? Millainen on hyvä musiikinluokka opetustilana?

Käyttämästämme lähdekirjallisuudesta nousi esille kaksi toisiaan vastaavaa termiä kuvaamaan musiikin opetustilaa. Käsitteet musiikinluokka sekä musiikkiluokka ovat molemmat

virallisesti käytössä. Tutkielmassamme päätimme käyttää termiä musiikinluokka, sillä mielestämme musiikkiluokka kuvaa enemmän musiikkipainotteista opetusryhmää.

Suuntasimme tutkimuksemme koskemaan musiikinluokkaa fyysisenä opetustilana. Pohdimme, kuinka paljon musiikinopettajat kiinnittävät huomiota luokkansa ulkonäköön ja tilajärjestelyihin. Vastauksia kysymyksiimme etsimme neljältä musiikinopettajalta teemahaastattelujen avulla. Haastattelut toteutimme kyseisten opettajien opetustiloissa, jolloin saatoimme samassa yhteydessä tehdä konkreettisia havaintoja opetustilasta sekä keskusteluihimme liittyvistä teemoista.

Emme onnistuneet löytämään aiheestamme aikaisempia tutkimuksia lukuun ottamatta Auli Höltän pro gradu -tutkielmaa (1990), joka käsittelee osittain musiikinluokan vaikutusta oppilaiden motivoitumiseen. Tämä ei kuitenkaan ole ollut työmme kannalta kovin merkittävä lähde, koska tutkimuksemme näkökulma on kokonaisuudessaan opettajalähtöinen.

2 MUSIIKINLUOKKA TYÖTILANA

Suomalainen koulutusjärjestelmä pohjautuu opetussuunnitelmassa esitettyyn näkemykseen ihmisestä elinikäisenä oppijana. Peruskoulun sekä lukion opetuksen raameina ovat opetussuunnitelman perusteet, joihin tutkimuksemme suurelta osin nojautuu. Haluamme tuoda tutkimuksessamme esille opetussuunnitelman määrittämät periaatteet yleisestä oppimisympäristöstä sekä opetuksen arvopohjasta ja tavoitteista. Tutkimuksemme kannalta erityisen tärkeäksi asiaksi koemme musiikin opetussuunnitelman, joka antaa suunnan koulussa tapahtuvalle musiikkikasvatukselle. Opetussuunnitelman perusteissa painotetaan yksilön kokonaisvaltaisen kasvun tukemista, ja tästä näkökulmasta katsottuna koemme taide- ja taitoaineilla olevan suuri merkitys nuoren kehittymisen kannalta.

Peruskoulussa ja lukiossa tapahtuvaan oppimiseen vaikuttaa oppimisympäristö, joka ympäröi opiskelijoita kaikissa tilanteissa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004, 18) oppimisympäristö määritellään seuraavasti: ”Oppimisympäristöllä tarkoitetaan oppimiseen liittyvää fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, jossa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat”. Tutkimuksemme keskittyy musiikinluokkaan fyysisenä opetustilana sekä siihen liittyviin tekijöihin kuten tilajärjestelyihin, akustiikkaan sekä yleiseen viihtyvyyteen.

2.1 Opetussuunnitelma

Opetushallituksen johtoryhmä on hyväksynyt valtakunnalliset yhtenäisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 16.1.2004. Tehdyn päätöksen mukaan perusopetuksen uudet opetussuunnitelmat on otettava käyttöön kaikissa kunnissa ja kouluissa viimeistään 1.8.2006. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 8.) Opetushallituksen johtokunta hyväksyi lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 15.8.2003, jotka otettiin käyttöön porrastetusti 1.8.2005 alkaen (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 3).

Opetussuunnitelman (ops) perusteet pohjautuvat oppimiskäsitykseen, jossa oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi, jonka kautta kulttuurinen osallisuus syntyy. Oppiminen on aktiivista ja tavoitteellista toimintaa, jossa aiempien tietorakenteiden pohjalta käsitellään ja tulkitaan opittavaa ainesta. Tavoitteellinen opiskelu tapahtuu erilaisissa tilanteissa itsenäisesti, opettajan ohjauksessa sekä vuorovaikutuksessa opettajan ja muiden oppijoiden kanssa. Uusien tietojen ja taitojen lisäksi omaksutaan oppimis- ja työskentelytavat, jotka kuuluvat elinikäisen oppimisen välineisiin. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 14; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 18.)

Huolimatta siitä, että oppimisen yleiset periaatteet ovat kaikilla samat, oppiminen riippuu yksilön aikaisemmasta tiedosta, motivaatiosta sekä hänen käyttämistään oppimis- ja työskentelytavoista. Tämä tulee ottaa huomioon opetuksessa. Oppiminen on sidoksissa siihen toimintaan, tilanteeseen ja kulttuuriin, jossa se tapahtuu, ja se on kaikissa muodoissa aktiivista ja päämäärätietoista, itsenäistä tai yhteistä ongelman ratkaisua sisältävä prosessi. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 14; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 18.)

2.1.1 Perusopetus

Perusopetuslain (21.8.1998/628) 2 § mukaan perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaan kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Lain mukaan perusopetuksella pyritään edistämään

sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa ja oppilaiden osallistumista koulutukseen sekä muutoin kehittämään itseään elämänsä aikana. Lisäksi tärkeänä tavoitteena on turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628.)

Perusopetuksen lähtökohtana on ihmisoikeuksien, tasa-arvon, demokratian, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden suvaitseminen. Yhteisöllisyyden ja vastuullisuuden edistäminen sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittaminen ovat perusopetuksen arvopohjana. Opetuksen avulla pyritään tukemaan oppilaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumista osana suomalaista yhteiskuntaa ja globalisoituvaa maailmaa sekä edistämään suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä. Perusopetuksessa otetaan huomioon oppilaiden erilaisuus ja edistetään alueellista sekä sukupuolten ja yksilöiden välistä tasa-arvoa. Poliittisen sitoutuneisuuden ja uskonnollisen vakaumuksen ei tule näkyä perusopetuksen eri oppiaineiden opetuksessa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14.)

Perusopetuksella on sekä kasvatus- että opetustehtävä; se tarjoaa yksilölle mahdollisuuden yleissivistyksen hankkimiseen ja oppivelvollisuuden suorittamiseen. Toisaalta se antaa yhteiskunnalle tavan kehittää sivistyksellistä pääomaa sekä edistää yhteisöllisyyttä ja tasa-arvoa. Perusopetuksen tulee antaa oppilaalle tilaisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen. Tätä kautta oppilas kykenee hankkimaan itselleen elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, saa valmiudet jatko-opintoihin sekä aktiivisena kansalaisena mahdollisuuden kehittää demokraattista yhteiskuntaa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14.)

Oppilaiden kielellisen ja kulttuurisen identiteetin tukeminen on perusopetuksen olennainen päämäärä. Myös kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle, tarvittavan tieto- ja osaamistason kartuttaminen sekä tietoisuuden lisääminen yhteiskunnan perustana olevista arvoista ja toimintatavoista kuuluvat perusopetuksen merkittävimpiin tehtäviin. Lisäksi pyritään kehittämään oppilaiden kriittistä arviointikykyä, luomaan uutta kulttuuria sekä uudistamaan ajattelu- ja toimintatapoja. Ennen kaikkea perusopetuksen yhtenä päätavoitteena on herättää oppilaan kiinnostus elinikäiseen oppimiseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14.)

2.1.2 Lukio-opetus

Lukiolain (21.8.1998/629) 2 § mukaan lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijan kasvamista hyväksi, tasapainoiseksi ja sivistyneeksi yhteiskunnan jäseneksi. Sen lisäksi että koulutuksella pyritään antamaan opiskelijalle jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja, tärkeänä tavoitteena on tukea opiskelijan edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen sekä itsensä kehittämiseen elämänsä aikana. (vrt. Lukiolaki 21.8.1998/629.) Opetussuunnitelmasta on selvästi nähtävissä, että taide- ja taitoaineiden merkitys on nuoren kehittymisen kannalta hyvin suuri. Opetussuunnitelma edellyttää koulutuksen tarjoavan opiskelijalle esimerkiksi harrastusten sekä elinikäisen oppimisen kannalta olennaisia tietoja sekä taitoja. Käytännössä kuitenkin juuri näiden oppiaineiden osuutta koulutuksessa vähennetään koko ajan.

Lukio-opetuksen arvoperustana on suomalainen sivistyshistoria, joka kuuluu pohjoismaiseen ja eurooppalaiseen kulttuuriperintöön. Lukiossa opiskelijoita kasvatetaan suvaitsevaisuuteen, kansainväliseen yhteistyöhön sekä vaalimaan, arvioimaan ja uudistamaan kulttuuriperintöämme. Lukio-opetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja sivistysihanteena on pyrkimys totuuteen, inhimillisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Avoimen demokratian, tasa-arvon ja hyvinvoinnin edistäminen ovat tärkeä osa lukiokoulutuksen arvoperustaa. Opetuksessa tulee ottaa huomioon, että opiskelija on oman oppimisensa, osaamisensa ja maailmankuvansa rakentaja, joka havainnoi ja jäsentää todellisuutta kaikkien aistiensa kautta. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 12.)

Lukioajan kasvatustyössä keskeisellä sijalla on yhteistyön, kannustavan vuorovaikutuksen ja rehellisyyden korostaminen. Yksi tärkeimmistä tavoitteista on, että opiskelija oppii ymmärtämään omat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä ottamaan vastuun omista valinnoistaan ja teoistaan. Opiskelijan lukioaikaiset kokemukset tulevaisuuden rakentamisesta yhteisillä päätöksillä ja työllä ovat hyvin merkittäviä kasvatuksen osatekijöitä. Lukiokoulutuksen avulla opiskelijan tulee saada jäsentynyt käsitys kansalaisen perusoikeuksista Suomessa, Pohjoismaissa ja Euroopan Unionissa, oppia noudattamaan kestävä kehityksen periaatteita sekä saada valmiuksia kohdata muuttuvan maailman haasteet. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 12.)

Lukio vie eteenpäin perusopetuksen opetus- ja kasvatustehtävää; koulutuksen tulee antaa opiskelijalle laaja-alainen yleissivistys sekä riittävät valmiudet lukion oppimäärään perustuviin jatko-opintoihin. Lukion yhtenä tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia selviytyä yhteiskunnan ja ympäristön haasteista sekä kehittää kykyä asioiden tarkasteluun eri näkökulmista. Opiskelijaa tulee ohjata vastuuntuntoiseksi ja velvollisuuksistaan huolehtivaksi kansalaiseksi yhteiskunnassa sekä tulevaisuuden työympäristössä. Kaiken kaikkiaan lukio-opetuksen tärkeimpänä tehtävänä katsotaan olevan opiskelijan itsetuntemuksen kehittäminen, myönteisen aikuisuuteen kasvamisen tukeminen sekä kannustaminen elinikäiseen oppimiseen ja itsensä jatkuvaan kehittämiseen. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 12.)

2.1.3 Piilo-opetussuunnitelma

”Nouskaa ylös! Huomenta!”... ”Lippikset pois päästä!”... ”Pulinat pois!”... ”Kärsivällisyyttä, jokainen pääsee kokeilemaan vuorollaan!” ... ”Piuhat ja soittimet takaisin omille paikoilleen!”...

Opettaja kasvattaa, halusi tai ei, ja koulun kasvatustehtävä toteutuu juuri opetuksessa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että luokkatilanteet asettavat oppilaille monenlaisia vaatimuksia, kuten työskennellä sekä itsenäisesti että ryhmässä, hallita omaa motoriikkaansa, odottaa omaa vuoroaan, tarkkailla kielenkäyttöään, olla tarkkaavainen ja kärsivällinen, sopeutua koulun käytäntöihin ja vallitseviin valtasuhteisiin sekä olla ahkera silloinkin, kun ei itse ymmärrä tehtävien merkitystä. Näitä vaatimuksia kutsutaan piilo-opetussuunnitelmaksi. (Broady 1994, 98-99; Meri 1992, 60; Rinne, Kivinen & Kivirauma 1984; Uusikylän & Kansanen 1988, 12.) Piilo-opetussuunnitelman näkökulmasta voidaan myös tarkastella opettajantyötä, jonka todellisuus on usein ristiriidassa virallisen opettajaideaalin kanssa. Koulun käytännöt pakottavat niin opettajat kuin oppilaat välittömyyteen, epämuodollisuuteen, yksilöllisyyteen sekä intuitioon pohjautuvaan toimintaan. (Antikainen, Rinne & Koski 2000, 224-225.)

Viime vuosikymmenten aikana piilo-opetussuunnitelman käsite on noussut merkittävään asemaan kasvatusalalla. Käsitteellä viitataan havaintoihin, joiden mukaan kouluissa vaikuttaa virallisen opetussuunnitelman lisäksi epävirallinen suunnitelma. Sen vaikutukset ovat monesti

voimakkaampia viralliseen opetussuunnitelmaan verrattuna, ja se eroaa enemmän tai vähemmän ennakko-opetussuunnitelmasta. (Bloom 1981, Broady 1981, Rinne 1984; Lahdes 1986, 84.) Koulujen arkitodellisuudessa oppilaat ja opettajat oppivat hyvin paljon sellaista, mitä ei ole asetettu opetussuunnitelmaan tavoitteeksi (Apple 1979, Bloom 1980, Conrbleth 1984, Denscombe 1982, Kelly 1977; Antikainen ym. 2000, 224). Kyseessä on siis opetus, joka on ”piilevää” ja tapahtuu usein sekä opettajien että oppilaiden ”selän takana” (Broady 1994, 114).

Piilo-opetussuunnitelmatutkimuksen varhaisvaiheet perustuvat hyvin pitkälti Philip Jacksonin 1960-luvulla julkaisemaan kirjaan ”Life in Classroom”, jossa hän tuo hyvin yksityiskohtaisesti esille oppilaisiin kohdistuvan vallan, odotuksen, kiireen, häirinnän, eristymisen, keskeyttämisen ja arvioinnin paineita (Jackson 1968, Rinne ym. 1984; Antikainen ym. 2000, 224). Piilo-opetussuunnitelmaa ei kuitenkaan tule rajata oppilaiden kokemuksiin, vaan kysymyksessä on ennemminkin koulun institutionaalinen piirre, koulun käytännöt (Uusikylä & Kansanen 1988, 5). Niitä eriteltäessä merkittäväntä on se, miten koulu toimii, ei se, miten sen tulisi toimia (Antikainen ym. 2000, 225). Jacksonin (1968) mukaan piilo-opetussuunnitelma sisältää mm. oppilaitoksen toiminnan eri muodot, ulkoiset järjestelykysymykset, opettajien ja oppilaiden väliset suhteet sekä oppilaiden keskinäiset suhteet (Uusikylä & Kansanen 1988, 10).

Opetussuunnitelman laadinnassa pidetään nykyisin tärkeänä oppilaiden kokemuksia ja sitä, että koululla olisi mahdollisimman suotuisa vaikutus oppilaiden kokonaisvaltaiseen kehittymiseen. Erinäiset opetustilanteiden elementit kuten työtavat, henkilöt sekä materiaallinen ja fyysinen opetusympäristö vaikuttavat oppilaiden kokemuksiin myös piilo-opetussuunnitelman kautta. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970; Uusikylä & Kansanen 1988, 6-8.) Broady (1994, 115-116) on todennut, että piilo-opetussuunnitelman vaatimuksista ei päästä eroon, sillä ne kytkeytyvät suoraan opetusjärjestelmään (aikaan, opetuksen sisältöön, opetustilaan, opetusryhmän kokoon ja koostumukseen) sekä siihen, kuinka koulu instituutiona toimii. Epäsuorasti piilo-opetussuunnitelman vaatimukset ovat yhteydessä koulun yhteiskunnallisiin tehtäviin esim. kasvattaessaan heitä aktiivisiksi ja vastuuntuntoisiksi yhteiskunnan jäseniksi.

Karjalaisen (1996) mukaan piilo-opetussuunnitelmalla tarkoitetaan opetustilannetta, jossa opettaja tietämättään opettaa sellaisia asioita, valmiuksia ja asenteita, joita ei määritellä opetussuunnitelmassa. Opettaja kuvittelee opettavansa tiettyä asiaa, mutta oppijat oppivatkin jotain muuta. Oppilaallekaan oppiminen ei välttämättä ole tietoista. (Karjalainen 1996, 141-145.)

Musiikintunneilla piilo-opetussuunnitelma on vahvasti esillä. On selvää, että musiikinopetuksessa välitettävien tietojen ja taitojen yhteydessä oppilaat omaksuvat huomattavan paljon myös muita kasvatuksellisesti olennaisia asioita. Näitä ovat esimerkiksi oman vuoron odottaminen, sosiaalisten taitojen kehittyminen yhteismusisoinnin ja ryhmätöiden parissa, soittimien asiallinen käsittely ja kunnossapito sekä luokan puhtaudesta ja järjestyksestä huolehtiminen. Musiikinopetus sisältää hyvin paljon myös arvokasvatusta. Omilla valinnoillaan sekä asenteillaan musiikinopettaja voi vaikuttaa oppilaiden kokemukseen musiikista monikulttuurisena ja laaja-alaisena taidemuotona. Musiikinopettajan tulisikin tiedostaa piilo-opetussuunnitelman merkitys sekä kiinnittää huomiota musiikin kasvattaviin ja sosiaalistaviin mahdollisuuksiin.

Tyypillinen opetukseen liittyvä oletus on, että opettajan tehtävä on opettaa, miten asiat ovat. Oppilaiden tehtävä puolestaan on kuunnella ja omaksua sitä tietoa, jota opettaja heille välittää. Yleisesti katsottuna opetustilan sisustus ja tilajärjestelyt tukevat tätä olettamusta. (Vuorikoski, Törmä & Viskari 2003, 113.) Musiikintunneilla on erityisen tärkeää, että oppilaat osallistuvat aktiivisesti tuntien toimintaan. Musiikinopetus on taide- ja taitoaine, jota ei voi oppia ainoastaan opettajalähtöisesti. Musiikillisia tietoja ja taitoja harjoitetaan monipuolisesti eri työtapoja käyttäen, ja näin ollen myös opetustilan tulee tukea erilaisia työmuotoja (musisoiminen, liikkuminen, kuunteleminen, ryhmätyöskentely jne.). Liian pieni opetustila asettaa osaltaan rajoituksia ennakko-opetussuunnitelman toteutumiselle. Musiikinluokan tulisi olla kokonaisvaltaiseen oppimiseen sekä aktiiviseen toimintaan inspiroiva.

2.2 Musiikin opetussuunnitelma ja oppimisympäristö

Musiikin opetussuunnitelmassa on kolme eri tasoa; valtakunnallinen, kunnallinen sekä koulukohtainen opetussuunnitelma. Suurimmat linjaukset opetukselle antaa valtakunnallinen opetussuunnitelma, jossa on tiivistetysti se, mitä kaikissa kouluissa tulisi opettaa ja miten siellä pitäisi toimia. Valtakunnallinen opetussuunnitelma on perustana kunnan opetussuunnitelmalle, joka vuorostaan on koulukohtaisten opetussuunnitelmien pohja. Valtakunnallinen opetussuunnitelma on laadittu siten, että se antaa jokaiselle opettajalle mahdollisuuden opettaa vapaasti omien tietojensa ja taitojensa pohjalta sekä omia vahvuuksiaan hyödyntäen. Opetussuunnitelman perusteet eivät siis anna selkeitä ohjeita tuntien sisällöistä, eikä niissä määritellä kaikissa suomalaisissa kouluissa opetettavia asioita yksityiskohtaisesti. Musiikinopettajat eivät kuitenkaan voi päättää kaikista opetuksen sisällöistä itse, sillä kunnan laatima opetussuunnitelma luo tarkemmat ohjeet omien painotustensa mukaisesti kaikille alueensa kouluille. (Musiikki kuuluu kaikille! 2005.)

Asiaa tarkemmin tarkasteltaessa käy ilmi, että musiikin opetussuunnitelman perusteet ovat itse asiassa hyvin vaativat. Taide- ja taitoaineiden opetuksen tavoitteet, keskeiset sisällöt, hyvän osaamisen kuvaukset sekä päättöarvioinnin kriteerit on laadittu oppiainekohtaisten vähimmäistuntimäärien mukaisesti (vrt. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 15). Pääasiallinen painotus on selkeästi musisoinnissa sekä tekemällä oppimisessa, unohtamatta kuitenkaan musiikin yleissivistävää merkitystä. Opetuksessa tulee olla tietoa, mutta ei tietoa vain tiedon vuoksi. (Musiikki kuuluu kaikille! 2005.) Mielestämme tämä musiikin opetussuunnitelman keskeinen sisältö toteutuu hyvin pitkälle käytännössä koulun musiikintunneilla. Siellä opiskelija on aktiivinen osapuoli, joka oppii ja omaksuu musiikkia parhaiten kokemalla ja tekemällä.

Musiikkikasvatuksen tavoitteena on kokonaisvaltainen opetus ja oppiminen, minkä vuoksi musiikkikasvattajan tulee luoda perinteisestä sanallisesta faktatiedosta ja tekemällä oppimisesta toimiva kokonaisuus, jossa molemmat puolet tukevat toisiaan. Yksi keskeisin opetuksen tavoite on oppilaan oman luovuuden kehittäminen musiikin avulla. Opetussuunnitelman perusteiden monipuolinen toteuttaminen edellyttää musiikinopettajalta hyviä sekä musiikillisia että pedagogisia tietoja ja taitoja. (Musiikki kuuluu kaikille! 2005.)

Yleisesti ottaen yksilön musiikillinen identiteetti luodaan peruskoulun alaluokilla, jolloin musiikki kuuluu opetusaineena jokaiselle vuosiluokalle. Siirryttäessä peruskoulun yläluokille musiikinopetuksen määrä vähenee olennaisesti. Seitsemännellä luokalla musiikinopetusta on korkeintaan kaksi kurssia, riippuen koululaitoksesta. Tämän jälkeen oppilailla on mahdollisuus valita musiikki valinnaisaineeksi.

Mielestämme on erityisen huolestuttavaa, että taide- ja taitoaineiden tuntimääriä vähennetään jatkuvasti eikä niiden merkitystä ymmärretä nuoren kokonaisvaltaisen kehittymisen kannalta. Kuinka voidaan olettaa, että nuoren musiikillisen identiteetin kehittyminen voi olla jatkuvaa, jos musiikinopetuksen resursseja vähennetään vielä entisestään. Kuten muissakin oppiaineissa, myös musiikissa uuden oppiminen rakentuu edeltävien tietojen sekä taitojen pohjalle.

2.2.1 Perusopetuksen yläluokat

Hyvä peruskoulu on sivistys- ja kulttuurikoulu, jonka musiikinopetus on korkeatasoista. Musiikin opiskeleminen tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuksia kasvamiseen, antaa tärkeitä oppimisen elämyksiä sekä tukee myönteisen kulttuurisen minäkuvan kasvua. Peruskoulun tarjoama musiikinopetus on kaikille ikäluokille tarkoitettua yleissivistävää taidekasvatusta, joka ei ole korvattavissa taiteen perusopetukseen kuuluvalla musiikkioppilaitosten antamalla maksullisella opetuksella. (Musiikki kuuluu kaikille! 2005.) Tulee muistaa, että kaikilla nuorilla ei ole mahdollisuutta päästä musiikkiopistoon. Lisäksi musiikkiopistojen opetus painottuu pääasiallisesti yhden instrumentin hallintaan, ja keskittyy näin ollen tiettyjen musiikillisten tietojen ja taitojen osa-alueiden kehittämiseen. Tämän vuoksi jokaisella yksilöllä tulee olla oikeus hankkia peruskoulussa monipuolisia musiikillisiä valmiuksia sekä kehittää itseään ja omaa persoonallisuuttaan.

Musiikinopetuksella on monia erilaisia tavoitteita oppilaan kasvun ja kehittymisen kannalta. Musiikkikasvatus pyrkii auttamaan oppilasta löytämään musiikin alueelta omat kiinnostuksen kohteensa, rohkaisemaan musiikilliseen toimintaan, tarjoamaan musiikillisen ilmaisun välineitä sekä tukemaan kokonaisvaltaista kasvua. Koska musiikki on erilaista eri aikoina, eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa sekä sillä on erilainen merkitys jokaiselle ihmiselle, tulee

musiikinopetuksen luoda oppilaalle käsitys musiikin aika- ja tilannesidonnaisuudesta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 232.)

Musiikin ymmärtäminen ja käsitteellistäminen perustuu pitkälti musisoinnin ja musiikin kuuntelun yhteydessä saavutettuihin merkityksellisiin kokemuksiin. Musiikinopetuksella pyritään oppilaan oman musiikillisen identiteetin muodostamiseen ja vahvistamiseen sekä rakentamaan arvostavaa ja uteliasta suhtautumista erilaisiin musiikkityyleihin. Yhteismusisoinnin kautta kehitetään oppilaan sosiaalisia taitoja, kuten vastuullisuutta, rakentavaa kriittisyyttä sekä taidollisen ja kulttuurisen erillaisuuden hyväksymistä ja arvostamista. Yleisesti ottaen musiikillisten taitojen kehittäminen pohjautuu pitkäjänteiseen ja kertaamiseen perustuvaan harjoitteluun. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 232.)

Musiikin integrointi muihin oppiaineisiin on tärkeä osa oppilaan kokonaisvaltaisen ilmaisun kehittämistä. Myös teknologian ja median tarjoamia mahdollisuuksia sovelletaan osana monipuolista musiikinopetusta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 232.) Yleisen teknologisen kehityksen myötä on ymmärrettävää, että musiikkiteknologian osuus musiikinopetuksessa on lisääntynyt ja on yhä useammassa koulussa luonnollinen osa opetusta.

Peruskoulun yläluokkien musiikinopetuksessa pyritään musiikillisen maailman ja musiikillisten kokemusten jäsentämiseen sekä perehdytään musiikin käsitteisiin ja merkintöihin musiikin kuuntelun ja musisoinnin yhteydessä. Perusopetuksen yläluokkien musiikkikasvatus pyrkii ylläpitämään ja kehittämään oppilaan musiikillista ilmaisua hänen toimiessa jäsenenä erilaisissa musisointiryhmissä. Erilaisten ääniympäristöjen kriittinen tarkastelu ja arvioiminen sekä musiikin eri lajien ja tyylien tuntemuksen laajentaminen ja syventäminen ovat merkittävimpiä musiikinopetuksen tavoitteita. Lisäksi oppilasta ohjataan ymmärtämään musiikin eri elementtien (rytmi, melodia, harmonia, dynamiikka, sointiväri ja muoto) tehtävää musiikin rakentumisessa sekä käyttämään niitä ilmaisevia käsitteitä ja merkintöjä. Kaiken kaikkiaan tavoitellaan oppilaan ja musiikin välille rakentuvaa luovaa suhdetta sekä musiikin ilmaisumahdollisuuksien monipuolista soveltamista musiikillisen keksinnän keinoin. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 233.)

Pohdittaessa peruskoulun yläluokkien musiikinopetuksen tavoitteiden sekä tuntimäärien suhdetta ei voi olla huomaamatta niiden välillä vallitsevaa ristiriitaa. Onko realistista olettaa, että yhden viikkotunnin aikana saavutetaan peruskoulun yläluokilla musiikin opetussuunnitelman määrittämät tavoitteet? Tietoyhteiskunnan jatkuvassa kehityksessä painotus jo peruskoulun alaluokilta saakka on yhä enemmän tietoaineissa. Tästä esimerkkinä luokkien 5–6 fysiikka-kemian opintojen alkaminen syksystä 2005 lähtien. Tämä näkyy väistämättä oppilaiden myöhemmissä opinnoissa heidän suunnitellessaan valinnaisia opintojaan.

2.2.2 Lukio

Lukion musiikinopetuksen perustana on ajatus, että musiikki on merkittävä osa ihmisen kulttuuria. Lukion musiikinopetuksen tehtävänä on jatkaa siitä, mihin perusopetuksessa on jääty. Musiikinopetuksen kautta ohjataan opiskelijaa tiedostamaan, syventämään ja arvioimaan suhdettaan musiikkiin, sillä omakohtainen musiikkisuhde vahvistaa itsetuntemusta, kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tukee itsetuntoa. Tehtävänä on tutustuttaa opiskelijaa musiikin monenlaisiin ilmenemismuotoihin sekä tarjota elämyksiä, taitoja ja tietoja, jotka kasvattavat musiikillisen sivistyksen tasoa sekä rohkaisevat opiskelijaa elinikäiseen musiikin harrastamiseen. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 196.)

Lukioiässä nuori alkaa tehdä valintoja tulevaisuuttaan ajatellen. Kyseinen aika on yleisesti ottaen täynnä pohdintaa ja päätöksiä siitä, mihin aikoo elämänsä aikana suuntautua. Nuori miettii myös omaa hyvinvointiaan ja mieltymyksiään sekä etsii keinoja ilmaista itseään ja tunteitaan. Musiikki on monille nuorille luonnollinen tapa rentoutua, käsitellä tunnemaailmaansa sekä olla sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden nuorten kanssa. Tästä näkökulmasta katsottuna myös lukiossa tulisi olla tarjolla monipuolisia musiikinkursseja, jotta heillä olisi mahdollisuus tutustua omiin kykyihin ja mieltymyksiin.

Lukion musiikinopetuksen keskeisimpiä sisältöjä ovat musiikin tuottaminen (laulaminen, soittaminen ja musiikillinen keksintä) ja kuunteleminen. Musiikinopetuksen tavoitteena on kehittää opiskelijan taitoa kuunnella musiikkia ja tulkita kuulemaansa sekä syventää tietämystä musiikin eri tyyleistä, lajeista ja historiasta. Erityisen tärkeä päämäärä lukion

musiikinopetuksessa on se, että opiskelija oppii asettamaan musiikinopiskelulle selkeitä tavoitteita ja arvioimaan niiden toteutumista. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 196.)

Musiikin kurssien tarkoituksena on tarjota jokaiselle opiskelijalle mielekkäitä musiikillisia tehtäviä, minkä vuoksi oppisisältöjen valinnassa tulee ottaa huomioon opiskelijoiden erilainen suuntautuminen ja lähtötaso. Opiskelijan oma ilmaisu, luovuus, vuorovaikutustaidot ja myönteiset kokemukset ovat musiikinopetuksessa hyvin keskeisellä sijalla. Musiikillinen osaaminen, ajattelu ja kyky oman toiminnan arviointiin kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa, minkä vuoksi yhdessä musisoiminen katsotaan olevan opiskelijalle ensiarvoisen tärkeää, sosiaalisia ja kommunikaatiotaitoja vahvistavaa ryhmätoimintaa. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 196.)

Musiikki on taideaine, jonka tulee tukea ja luoda koulun kulttuuritoimintaa. Musiikinopetuksen avulla vahvistetaan opiskelijan oman ja muiden kulttuurien tuntemusta sekä kasvatetaan häntä arvostamaan kulttuurien monimuotoisuutta ja ymmärtämään kulttuurien- ja taiteidenvälistä vuorovaikutusta. Lukiossa opiskelijalle pyritään kehittämään valmiuksia taiteelliseen työskentelyyn, aktiiviseen kulttuurivaikuttamiseen, teknologian käyttämiseen musiikissa sekä valmiuksia kriittiseen tarkasteluun median tarjontaa kohtaan. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 196.)

2.2.3 Oppimisympäristö

Oppimisympäristö on yleisesti määritelty paikaksi, tilaksi, yhteisöksi tai toimintakäytännöksi, jonka tarkoitus on oppimisen edistäminen. Tästä näkökulmasta katsottuna oikeastaan mikä tahansa vuorovaikutteinen ympäristö voi toimia oppimisympäristönä. Oppiminen tapahtuu kokonaisvaltaisessa toimintaympäristössä, joka muodostuu opettajista, oppilaista, erilaisista oppimisenäkemyksistä ja pedagogisista toimintamuodoista, medioista, odotuksista, tavoitteista ja opetusteknologisista välineistä. (Ahvenainen, Ikonen & Koro 2001, 193-194.)

Fyysinen oppimisympäristö voi olla oppimisen näkökulmasta passiivinen tai aktiivinen. Hyvä oppimisympäristö on sellainen, jossa tilan tarkoitus määrää ympäristön laadun. Sen on hyvä

olla mukautettavissa ja muunneltavissa mahdollisimman monenlaiseseen opiskeluun ja palvella erilaisten oppilaiden tarpeita. (Ahvenainen ym. 2001, 197.) Erityisesti musiikintunneilla oppimisympäristön muunneltavuus on hyvin keskeisessä asemassa. Musiikinopetuksen vaihtelevat työmuodot edellyttävät opetustilalta monia eri ominaisuuksia kuten tilaa liikkua sekä musisoida, hiljaisuutta keskittyä musiikin kuuntelemiseen sekä hyvää akustiikkaa tuomaan kuuluville musiikin kokonaisuudessaan.

Fyysisellä oppimisympäristöllä ymmärretään koulun rakennukset ja tilat, opetusvälineet ja oppimateriaalit sekä muu rakennettu ympäristö ja ympäröivä luonto. Opetustilojen ja välineiden tulee tukea monipuolisten opiskelumenetelmien ja työtapojen käyttöä. Oppimisympäristön varustuksen (työvälineet, materiaalit ja kirjastopalvelut) tulee olla oppilaan käytettävissä siten, että se tukee oppilaan aktiivista ja itsenäistä opiskelua, kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi sekä antaa tilaisuuksia tietokoneiden, muun mediatekniikan ja tietoverkkojen käyttämiseen. Huomiota tulee kiinnittää myös fyysisen oppimisympäristön esteettisyyteen. Psykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat yksittäisen oppilaan kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät sekä vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin liittyvät tekijät. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 18.)

Oppiminen on tilannesidonnaista, minkä vuoksi oppimisympäristön monipuolisuuteen on kiinnitettävä suurta huomiota. Oppimisympäristön tulee tukea oppilaan kasvua, oppimista ja terveyttä sekä oltava fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen. Tärkeimpiä tavoitteita perusopetuksessa on oppilaan oppimismotivaation ja uteliaisuuden tukeminen sekä hänen aktiivisuuden, itseohjautuvuuden ja luovuuden edistäminen tarjoamalla kiinnostavia haasteita ja ongelmia. Lisäksi oppimisympäristön tulee ohjata oppilasta asettamaan omia tavoitteitaan ja arvioimaan omaa toimintaansa. Oppilalle voidaan myös antaa mahdollisuus omalta osaltaan rakentaa ja kehittää oppimisympäristöään. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 18.)

Oppimisympäristön tulee tukea sekä opettajan ja oppilaan välistä että oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta. Sen tulee edistää oppilaan kommunikointi- ja vuorovaikutustaitoja sekä ohjata toimimaan ja työskentelemään sosiaalisessa ympäristössä ryhmän jäsenenä. Avoimen, rohkaisevan, kiireettömän ja myönteisen ilmapiirin katsotaan olevan oppimisympäristön

keskeinen tavoite, jonka ylläpitämisestä vastuu kuuluu sekä opettajalle että oppilaille. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 18.)

Lukiossa korostetaan opiskelijan omaan aktiiviseen tiedonrakentamisprosessiin perustuvaa oppimiskäsitystä. Näin ollen lukion on luotava sellaisia opiskeluympäristöjä, joissa opiskelijat voivat asettaa omia tavoitteitaan sekä oppia työskentelemään itsenäisesti ja yhdessä erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa. Tärkeää on tarjota opiskelijalle tilaisuuksia kokeilla ja löytää omalle oppimistyyliilleen sopivia työskentelymuotoja sekä ohjata heitä tiedostamaan, arvioimaan ja tarvittaessa korjaamaan omaa työskentelytapaansa. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 14.)

2.3 Kokonaisvaltainen oppiminen musiikkikasvatuksen näkökulmasta

Opetussuunnitelman mukaan musiikinopetuksen tehtävänä on ennen kaikkea tukea yksilön kokonaisvaltaista kasvua sekä kehittymistä. Kokonaisvaltainen oppiminen on koulussa tapahtuvan musiikkikasvatuksen yksi tärkeimmistä tavoitteista, mikä tulee esille monipuolisina työmuotoina musiikinopetuksessa. (vrt. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.)

2.3.1 Holistinen ihmiskäsitys

Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen todellistuu kolmessa olemisen perusmuodossa, jotka ovat kehollisuus, tajunnallisuus ja situationaalisuus. Kehollisuus viittaa fyysiseen, tajunnallisuus psyykkis-henkiseen olemassaoloon ja situationaalisuus ihmisen maailmasuhteeseen ja elämäntilanteeseen. (Perttula 1995, 16; Rauhala 1990, 35-40.) Ihminen on holistinen kokonaisuus, jonka kautta hänet ymmärretään fyysis-psyykkis-henkisenä olentona. Juuri henkisyys erottaa ihmisen muista elollisista olennoista. Taiteiden kannalta tärkeä esteettisyys on osa henkisyyttä. Eri taidealojen joukossa erityisesti musiikilla on merkittävä asema ihmisen henkisyudessa, mikä johtuu sen ainutlaatuisuudesta muihin taiteisiin verrattuna. (Rauhala 1999; Kosonen 2001, 17.)

Kehollisuudessa on kysymys ihmisen olemassaolosta orgaanisena tapahtumisena; ainakin aivot, hermosto, geenit ja verenkierto täytyy olla olemassa, jotta olentoa voidaan kutsua ihmiseksi. Elintoiminnot rakentavat, uudistavat ja ylläpitävät elämää aineellisuudessa, mikä on oleellinen osa ihmisen kokonaisuutta. (Perttula 1995, 17; Rauhala 1990, 37.)

Rauhala (1990) kuvaa ihmisen orgaanisen elämän olevan kokonaisuuden kannalta mielekästä, mikä taas viittaa elintoimintojen välttämättömyyteen ja tarkoituksenmukaisuuteen. Hän toteaa, että kehollisuudessa on kyse aineellisista, konkreettisesti koskettavista lähivaikutuksista. Esimerkiksi aivot eivät ajattele, vaan niitä pidetään mielekkäästi toimivana ajattelun orgaanisena edellytyksenä. Orgaanisen olemassaolon perusolemus on elämä, missä kaikki organismin osat muodostavat kokonaisuuden. Ihmisen orgaaninen elämä on mielekästä, mutta ei mielellistä, koska elintoiminnot eivät ole tajunnan käynnistämiä. (Perttula 1995, 17-18; Rauhala 1990, 37.)

Musiikki tavoittaa ihmisen fyysisesti ennen tajunnan tasoa (Rauhala 1999, Zuckerlandl 1976; Kosonen 2001, 17). Koemme musiikin kehossamme mm. eri taajuisina värähtelyinä, ja sen vaikutukset voivat olla esim. kiihdyttäviä tai rauhoittavia. Sekä musiikin tuottamisessa että vastaanottamisessa kehollisuus on osa fyysistä toimintaa, niiden mahdollistaja. (Kosonen 2001, 17.)

Ihmistä pidetään perusolemukseltaan myös tajunnallisena olentona. Tajunta käsitetään holistisessa ihmiskäsityksessä inhimillisen kokemisen (mm. tietämisen, uskomisen, tuntemisen ja toivomisen) elämyksien kautta tietynlaiseksi sisällölliseksi kokonaisuudeksi. Rauhalan mukaan tajunnallisuuden perusrakenne mielellisyys tarkoittaa juuri sitä, että mielet ilmenevät ja suhteutuvat merkitsevyytensä avulla toisiinsa. (Perttula 1995, 20; Rauhala 1986, 27; Rauhala 1990, 37.) Mielen avulla ymmärrämme asiat ja ilmiöt joksikin. Syntyy merkityssuhteita, joiden muodostamien verkostojen kautta rakentuvat maailmankuvamme sekä käsitykset itsestämme. (Rauhala 1986, 27; Rauhala 1990, 38.) Tajutaan se, mitä koetaan, kuten musiikkia sen eri muodoissa (Lehtovaara 1992; Kosonen 2001, 18). Rauhala (1999) korostaa, että musiikin kokemisen merkitsevyys riippuu hyvin paljon yksilön omasta maailmankuvasta sekä tulkitsemis- ja vastaanottovalmiuksista (Kosonen 2001, 21).

Yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa tajunnallisuuden sisällä on erotettavissa psyykinen ja henkinen. Psyykkisellä tarkoitetaan alempaa tajunnallisuutta eli kokemuksellisuutta, jolla on läheinen yhteys kehollisuuteen ilman kykyä itsetiedostamiseen. Suuri osa musiikin monitasoisista vaikutuksista ihmiseen on tiedostamatonta, mikä vaikuttaa kokemusten tajunnalliseen ja mielelliseen jäsentämiseen. Henkisyys puolestaan tarkoittaa korkeammantasoisia tajunnallisuutta, joka mahdollistaa käsitteellistämisen ja tietämisen, arvojen muodostamisen ja eettisyyden sekä psyykkisen tilan arvioimisen. (Rauhala 1990, 38; Rauhala 1992, 1995; Perttula & Kallio 1996; Kosonen 2001, 18.)

Situationaalisuudella eli elämäntilanteisuudella ihmisen olemassaolon muotona viitataan kaikkeen siihen, mihin ihmisen kehollisuus ja tajunnallisuus on suhteessa. Situationaalisuus on ihmisen kietoutuneisuutta oman elämäntilanteensa rakennetekijöihin kuten ilmastollisiin ja maantieteellisiin oloihin, kulttuuripiiriin, kansallisuuteen, yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin tilanteisiin, toisiin ihmisiin, arvoihin ja normeihin. Situaatio ei ole mitään ihmisen elämässä ulkopuolelta vaikuttavaa, vaan elämäntilanteisuus on yhtä alkuperäistä kuin kehollisuus ja tajuntakin. Ihminen syntyy, kehittyy ja on koko elämänsä ajan osa elämäntilanteisuuttaan. (Perttula 1995, 18; Rauhala 1990, 40.)

Lehtovaaran (1992) mukaan situaatio rajaa maailmasta sen osan, johon ihminen on suhteessa ja kaikella ihmisen elämäntilanteeseen kuuluvalla on osuutta siihen, mikä ja millainen hän on (Kosonen 2001, 21). Tiedetyt situationaalisuuden rakennetekijät ovat kohtalonomaisesti määräytyneitä kuten luonnon, kulttuurin ja yhteiskunnan säätelemää (esim. rotu, sukupuoli ja vanhemmat). Osaan situationaalisuudesta ihminen sen sijaan voi vaihtelevin määrin vaikuttaa sattumien ja omien valintojensa kautta (esim. koulutus, sosiaaliset suhteet, perheen perustaminen ja taloudellinen asema). (Perttula 1995, 18-19; Rauhala 1992; Kosonen 2001, 21.) Vaikka ihmisten elämäntilanteissa on monia yhteisiä tekijöitä, on situaatio pohjimmiltaan kuitenkin aina yksilöllinen ja ainutkertainen (Perttula 1995, 19).

Holistisuus siis tarkoittaa sitä, että kukin näistä olemisen perusmuodoista edellyttää toisensa ollakseen itse olemassa. Kokonaisuuden kannalta mikään olemisen perusmuoto ei ole toista tärkeämpi, eikä voida kuvitella sellaista ihmistä, joka ei todellistuisi ainakin näissä kolmessa perusteltavissa olevissa olemisen perusmuodoissa. Holistisuus ei kuitenkaan merkitse olemisen perusmuotojen tasavertaisuutta, vaan jokaisella olemismuodolla on toisiinsa

palautumaton perusrakenteensa. Lähtökohdiltaan ne ovat toisiinsa kietoutuneita, mutta kullakin olemismuodolla on kyky toimia ainoastaan oman perusrakenteensa mahdollistamalla tavalla. (Perttula 1995, 16-17.)

Ihminen on kokonaisuus, joka kokee ja tuntee koko kehollaan. Tunnetta musiikin ennen kuin tajuamme sen. Tämän vuoksi myös musiikinopetuksen työtapojen tulisi olla sellaisia, että niissä otetaan huomioon kinesteettinen, visuaalinen sekä auditiivinen oppiminen. Yksilöt ovat erilaisia ja jokaisella on omat tapansa oppia, omaksua sekä käsitellä asioita. Yksistään jo tämä luo edellytyksiä mahdollisimman monipuoliselle ja kokonaisvaltaiselle musiikkikasvatukselle.

2.3.2 Nuori ja oppimisympäristö

Nuoruus käsittää ihmisen elämänkaaren ikävuodet 11–25, ja sen katsotaan jakautuvan vähintään kolmeen vaiheeseen: varhaisnuoruuteen, keskinuoruuteen sekä myöhäisnuoruuteen (Nurmi 1995, 257). Tämä tutkimus käsittelee pääasiallisesti ikävuosia 13–19, aikaa murrosiästä nuoruusiän keskivaiheeseen. Tutkimuksessamme käytämme näistä ikävuosista (13–19) yleisesti nimitystä nuoruus.

Nuoruus on aikaa, jolloin yksilön pitää tavallaan uudestaan oppia elämään sekä oppia ohjaamaan elämäänsä suhteessa muihin ihmisiin, luontoon ja koko maailmankaikkeuteen oman yksilöllisyytensä kautta. Tämä oppiminen kestää läpi koko ihmiselämän, mutta nuoruudessa se on erityisen voimakasta. (Dunderfelt 1997, 93.) Nuoruudessa yksilö syventää tietoisuutta omasta itsestään sekä herää vastuuseen omassa sisäisyydessään vallitsevasta todellisuudesta (Dunderfelt 1997, 98).

Nuoruusikä on valtavan nopean kasvun ja uudelleen jäsentymisen vaihe, ja hyvin yksilöllinen jokaisella ihmisellä. Kehityksessä voidaan kuitenkin erottaa tietyt pääpiirteet. Kasvun kiihtyminen, sukupuolikehitys sekä oman identiteetin ja minäkäsityksen vähittäinen muodostuminen ovat keskeisimpiä nuoren ihmisen elämässä tapahtuvia asioita. Nämä kehitysvaiheet eivät seuraa toisiaan määrättyssä ajassa eivätkä aina samassa järjestyksessä. (Jarasto & Sinervo 1999, 29; Virkkunen 1994, 5, 14.)

Nuorten kokemat muutokset aiheuttavat hänessä paineita sekä herättävät monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Murrosiässä luottamus omaan kehoon ja sen toimintaan järkkyy. Saavuttaakseen taas tämän luottamuksen nuoren täytyy arvioida itsensä uudelleen. Nuoren epävarmuus itsestään ilmenee usein ristiriitaisena käyttäytymisenä, jossa reaktiot heilahtelevat äärimmäisyydestä toiseen. Nuoruusiän yhtenä keskeisimpänä kehitystehtävänä onkin yhtenäisen persoonallisen identiteetin muodostuminen. Selkeän identiteetin omaavalla ihmisellä on tunne siitä, että hänen sisäiset tarpeensa, kykynsä ja itsestä tehdyt havainnot ovat jäsentyneet toisiinsa ja sopivat yhteen. (Jarasto & Sinervo 1999, 17.) Identiteetin yhtenäisyydellä tarkoitetaan sitä, että nuoren käsitys itsestä on sopusoinnussa omien ihanteiden ja normien kanssa sekä realistinen suhteessa ympäristöön. (Virkkunen 1994, 11, 21-22).

Nuoren ihmisen kehitys on hyvin kokonaisvaltainen, monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta tapahtuva prosessi, johon vaikuttavat sekä biologiset, psykologiset että sosiaaliset tekijät (Jarasto & Sinervo 1999, 30-32). Holistisen ihmiskäsityksen mukaan kehollisuus, tajunnallisuus sekä situationaalisuus ovat ihmisen olemassaolon kolme perusmuotoa (vrt. luku 2.3.1). Tästä näkökulmasta katsottuna kokonaisvaltainen kehitys nuoruudessa tarkoittaa muutoksia nuoren koko olemassaolossa.

Jarasto ja Sinervo (1999) toteavat, että nuori tulkitsee maailmaa ja sen tapahtumia sekä suuntautuu tulevaisuuteen oman yksilöllisen luonteensa ja aiempien kokemustensa pohjalta. Kyseiset tulkinnat vaikuttavat siihen, millaisen merkityksen eri asiat hänen elämässään saavat. Nuori pohtii itseään ja paikkaansa maailmassa, käy lävitse menneisyyttään sekä suunnittelee tulevaisuuttaan. Mitä enemmän ikää karttuu, sitä pidemmällä tähtäyksellä hän rakentaa elämäänsä eteenpäin sekä muodostaa erilaisia mielikuvia ja uskomuksia tulevasta. (Jarasto & Sinervo 1999, 30-32.)

Yksilön siirtyessä lapsuudesta nuoruusikään, hänen suhtautuminen itseensä ja ympäristöön muuttuu merkittäväällä tavalla. Murrosiässä tapahtuvat muutokset kehossa ja ihmissuhteissa saavat nuoren kiinnittämään huomion itseensä ja omaan ympäristösuhteeseensa. (Aura, Horelli & Korpela 1997, 78.) Ympäristö voi mahdollistaa tai sulkea pois tiettyjä ihmisen mielen sisältöjä ja näin ollen olla mentaalisesti positiivinen tai kielteinen, kannustava tai aktivoiva, torjuva tai passivoiva (Heikkilä, Paloheimo & Taipale 2000, 113). Tästä

näkökulmasta katsottuna voimme ymmärtää oppimisympäristöllä olevan paljon merkitystä mm. nuoren opiskelumotivaatioon sekä asennoitumiseen.

Yksi nuoren tärkeimmistä toimintajärjestelmistä on koulu, joka muokkaa hänen käsityksiään maailmasta, muista ihmisistä ja itsestä. Koulu on paikka, jossa opiskellaan, solmitaan ystävyysuhteita ja vietetään merkittävä osa koko nuoruusajasta. Tämä tulisi ottaa huomioon koulujen arkkitehtuurissa. Opetustilojen sekä niiden muotojen, värien, valojen, materiaalien, akustiikan ja yhteyksien ympäristöönsä tulisi toimia koulutyön tukena ja olla mahdollisimman kaukana laitospaisuudesta. (Lindström 1990, Gump 1987, Skantze 1990; Aura ym. 1997, 81.) On ymmärrettävää, että laitospaisiin opetustiloihin verrattuna esteettisesti miellyttävä opiskeluympäristö motivoi nuoria helpommin luovaan toimintaan, mikä musiikinopetuksen kohdalla on mielestämme erityisen tärkeää huomioida.

2.4 Musiikinopetuksen työtavat

Kaikessa opetuksessa tulee käyttää oppiaineelle ominaisia menetelmiä ja monipuolisia työtapoja, joiden avulla oppilaan oppimista tuetaan ja ohjataan. Erilaisten työtapojen tarkoituksena on kehittää oppimisen, ajattelun ja ongelmanratkaisun taitoja, työskentely- ja sosiaalisia taitoja sekä aktiivista osallistumista. Lisäksi työtapojen tulee kehittää tieto- ja viestintätekniikan taitoja sekä luoda mahdollisuuksia toimia eri ikäkausille ominaisten luovan toiminnan, elämysten ja leikin parissa. Luokassa tapahtuvan opetuksen suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota yksilöiden erilaisiin oppimistyyliin ja sekä sukupuolten välisiin että yksilöllisiin kehityseroihin ja taustoihin. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 19.)

Musiikinopetuksen työtapoja valittaessa on otettava huomioon oppilaiden erilaiset valmiudet, vastaanottokyky, ikäkausi, harrastukset sekä heidän motivaationsa musiikkia kohtaan. Monipuolisten työtapojen valinnalla pyritään oppilaiden aktivoimiseen sekä heidän tunne-elämänsä rikastuttamiseen. Mieluisat musiikkielämykset edistävät oppilaan musiikillisen ajattelun kehittymistä, mikä taas usein johtaa musiikin oppimiseen. Motivaation ylläpitämisen kannalta on välttämätöntä ottaa huomioon oppilaiden mieltymykset ja toiveet. Näin ollen opettajan tulee käyttää oman harkintansa mukaan sellaisia työtapoja, jotka ovat

tarkoituksenmukaisia sekä kiinnostavia kulloisenkin opetettavan aiheen kannalta. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 1, 3, 20.)

Koska musiikinopetus sisältää monia erilaisia työmuotoja, se edellyttää musiikinluokalta riittävää tilavuutta, jotta siellä voidaan toteuttaa monipuolista musiikkikasvatusta. Musiikin oppimisen kannalta tärkeimmät ja käytetyimmät työmuodot ovat laulaminen, soittaminen sekä liikkuminen, ja kaikki nämä toteutuvat parhaiten tilavassa opiskeluympäristössä, jossa musiikillinen toiminta pääsee oikeuksiinsa.

2.4.1 Laulaminen

Laulaminen on tärkeä ja luonnollinen musisoinnin muoto sekä samalla eräs herkimmistä ja monipuolisimmista yksilöllisen ilmaisun tavoista. Sillä on virkistävä, rentouttava, tunnelmaa luova sekä ihmisiä yhdistävä voima, ja sen avulla voidaan luoda ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Laulaminen on luonnollinen tapa toteuttaa musiikinopetukselle asetettuja sosiaalisten taitojen kehittämisen tavoitteita. Yhteislaululla edistetään tietoisesti yhteishengen syntymistä ja vahvistumista. Lisäksi yhteislaulujen kautta yksilöt omaksuvat oman maansa kulttuuria, siirtävät sitä sukupolvelta toiselle sekä laajentavat tietouttaan muista maista ja niiden musiikista. Koulun musiikinopetuksella on erityisen suuri vastuu yksilön äänenkäytön ja laulutaidon kehittämisestä, monipuoliseen lauluohjelmistoon tutustuttamisesta sekä ennen kaikkea laulamisen innon herättämisestä ja säilyttämisestä. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 106; Krokfors 1985, 8; Linnankivi, Tenkku & Urho 1988, 122.)

Äänenkäytön ja laulamisen kautta voimme monipuolisesti tuoda esille erilaisia musiikin peruselementtejä kuten rytmiä, melodiaa, muotorakenteita ja harmoniaa (Hongisto-Åberg ym. 1998, 106). Laulaminen kehittää monia musiikillisia valmiuksia; erityisesti sen avulla voidaan kehittää sisäistä kuulemistä, musiikillista muistia ja muodon hahmottamista. Lisäksi laulaminen tukee soitonopiskelua, koska laulaessa musiikki hahmotetaan kokonaisuuksina yksittäisten sävelten sijaan. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 21.) Laulaminen on yhtä luonnollinen tapa käyttää ääntä kuin puhuminen, minkä vuoksi laulamisen opettaminen

tulisi perustua velvollisuuksien ja pakotteiden sijaan nimenomaan ihmisen tarpeeseen ilmaista itseään (Hongisto-Åberg ym. 1998, 106).

Yleisesti ottaen laulamisen tulisi aina olla jokaisen ihmisen käytössä oleva ilmaisukeino ja voimavara. Laulaminen ei välttämättä edellytä loisteliasta ääntä, erityislahjakkuutta eikä suurta musikaalisuutta, vaan hyvän laulajan tuntomerkkeihin kuuluvat luonnollinen ja vivahteikas äänenkäyttö. Ihmisen luontaista halua käyttää ääntään ei koskaan tulisi lannistaa hänen laulutaitoaan koskevilla varomattomilla arvioinneilla, vaan päinvastoin musiikkikasvatuksen tärkeänä tehtävänä on nimenomaan rohkaista ja innostaa yksilöitä oman äänensä löytämiseen ja erilaisten äänenkäyttötapojen kokeilemiseen. Nykyajan musiikkipedagogiikan näkökulmasta jokaista yksilöä voidaan auttaa laulamaan siten, että se antaa iloa hänelle itselleen. (Hongisto-Åberg ym. 1998 106; Krokfors 1985, 8.)

On muistettava, että laulaminen on erittäin henkilökohtainen sekä herkkä instrumentti. Nuori, joka ei ole tottunut käyttämään lauluääntään, voi olla epävarma osaamisestaan ja mahdollisesti arastelee laulamista muiden ihmisten läheisyydessä. Tämän vuoksi musiikinluokan tulisi olla tarpeeksi avara, jotta jokaisella opiskelijalla olisi riittävästi omaa tilaa ja saisi keskittyä laulamiseen pelkäämättä muiden tovereiden kuuntelemista. Toinen näkökulma on yksinkertaisesti se, että laulun ja liikkeen yhdistäminen vapauttaa ääntä sekä kehoa, jolloin laulamisesta muodostuu kokonaisvaltainen kokemus.

2.4.2 Soittaminen

Soittamisen ja ääni-improvisoinnin tavoitteena on helpottaa eläytymistä musiikkiin, kehittää musiikin hahmottamiskykyä sekä edistää musiikin peruskäsitteiden omaksumista (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 25). Soittamisen ja siihen liittyvien harjoitusten avulla on luontevaa oppia tyypillisimpiä musiikin elementtejä kuten rytmiä, melodiaa, harmoniaa, sointiväriä, dynamiikkaa ja muotoa. Monipuolinen soittaminen musiikintunneilla antaa tilaisuuden sointivärien kokeilemiseen, improvisointiin sekä rytmin ja melodian variaatioiden mahdollisuuksiin. Eri asteikkojen pohjalle rakennetut säestykset ja ostinatot tuovat musisointiin harmonian ulottuvuuden. Laattasoittimien ja erilaisten soittotekniikaltaan helppojen etnisten soittimien käyttö tukee lauluilmaisua sekä laajentaa soittokokemuksia ja

elämyksiä samalla tutustuttaen oppilaita eri musiikkikulttuureihin. (Orff-tasokurssien I-III opetussuunnitelman perusteet I/2002, 11.)

Perusbändiin (kitara, basso, rummut ja kosketinsoittimet) voi yhdistellä erilaisia lyömäsoittimia, laattasoittimia, kehosoittimia, nokkahuiluja, kanteleita ja oppilaiden omia instrumentteja. Monipuolinen soittimisto tarjoaa mahdollisuuden eri musiikkityylien soittamiseen sekä tilaisuuden yhteismusisointiin mahdollisimman monelle oppilaalle samanaikaisesti. Lisäksi uusien soittimien kokeilu voi antaa ratkaisevan innostuksen musiikin omaehtoiselle harrastamiselle, minkä katsotaan olevan yksi tärkeimpiä musiikinopetuksen tavoitteita. Soittimien soundiin, soitettavuuteen ja kokoon pitää kiinnittää huomiota. (Perkiö & Salovaara 2001, 113; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 25.)

Soittamisen tavoitteena koulun musiikinopetuksessa on kehittää oppilaiden omatoimisuutta, tarjota mahdollisuuksia musiikilliseen keksintään ja yhteistoimintaan, tukea nuotinluvun oppimista sekä antaa virikkeitä soiton opiskelulle. Soittaminen kehittää yksilön sosiaalisia ja yhteistyötaitoja, sillä se tapahtuu yleensä ryhmässä. Onnistunut soittokokemus edellyttää paljon eriyttävää opetusta ja siihen tarvitaan lisätiloja. Soittaminen on hyvä liittää muuhun musiikilliseen toimintaan luokassa kuten laulamiseen, kehorytmiikkaan ja liikkumiseen. (Linnankivi ym. 1988, 162, 164; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 25.) Soitin on kehon jatke ja tarvitsee ympärilleen tilaa, jotta soittaja ei joudu pidättelemään luonnollista musiikillista eläytymistään.

2.4.3 Musiikkiliikunta ja kehorytmiikka

Liike on ihmisen luonnollinen tapa reagoida musiikkiin. Musiikki on näkyvää liikettä ja liike taas näkyvää musiikkia. Musiikkiliikunnan avulla yhdistetään musiikki ja liike kokonaisvaltaiseksi kokemukseksi, joka perustuu yksilön omalle eläytymiselle ja ilmaisulle. Ihmisen luontaista valmiutta osallistua liikunnallisesti musiikilliseen ilmaisuun tulisi pyrkiä kehittämään koulujen musiikkikasvatuksessa tarjoamalla oppilaille jatkuvasti mahdollisuuksia musiikkiliikuntaan. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 32; Simola-Isaksson 2003.) Lisäksi on otettava huomioon musiikkiliikunnan vaatimukset tilan suhteen. Ilman riittävää liikkumistilaa on mahdotonta toteuttaa monipuolista kehollista ilmaisua. Hyvin pitkälti

musiikkiliikunta on kokonaisuudessaan tilan haltuun ottamista sekä omien ilmaisukeinojen laajentamista tilaan nähden.

Musiikkiliikunnan uranuurtajana pidetään sveitsiläistä musiikkipedagogia, säveltäjää ja kirjailijaa Emile Jaques Dalcrozea (1865-1950). Hän loi musiikkikasvatusmenetelmän, jonka mukaan musiikin voi kokea ja omaksua parhaiten liikunnan kautta. Myös saksalainen musiikkipedagogi ja säveltäjä Carl Orff (1895-1982) korosti omassa musiikkikasvatusmenetelmässään liikunnan osuutta rytmitajun kehittäjänä. Niin ikään musiikkiliikunnan käyttöä osana musiikkikasvatusta laululeikkien ja kansantanssien muodossa piti tärkeänä unkarilainen musiikkitieteilijä ja –pedagogi, säveltäjä Zoltán Kodály (1882-1967). 1900-luvun alkupuolella tanssitaiteilija Maggie Gripenberg toi Suomeen Dalcrozen musiikkiliikunnan ideoita. Varsinaisen suomalaisen sovellutuksen musiikkiliikunnasta on luonut Inkeri Simola-Isaksson, joka innostavalla opetuksellaan toi musiikkiliikunnan olennaiseksi osaksi Suomalaisten koulujen musiikkikasvatusta. (Hongisto-Åberg 1998, 155-156.)

Musiikkiliikunnan tavoitteena on kehittää yksilön rytmitajua, keskittymis- ja kuuntelukykyä, reaktio- ja koordinaatiokykyä, kontakti- ja kommunikointikykyä sekä liikunnallisia valmiuksia. Sen avulla pyritään myös kehittämään yksilön aloitekykyä ja omatoimisuutta, tarjoamaan virkistys- ja rentoutumishetkiä sekä aggressioiden purkamistilanteita. Tätä kautta luodaan kasvumahdollisuus sisäisesti vapautuneelle, tasapainoiselle, sosiaaliselle ja luovalle ihmiselle. Musiikin liikunnallisen kokemuksen kautta avautuu tie kuuntelulle, tunteille, ymmärtämiselle, esittämiselle, muistamiselle ja keksimiselle. Päämääränä on saada oppilaat kuulemaan musiikki sisäisesti, tuntemaan se ja tulemaan yhdeksi sen kanssa. (Hongisto-Åberg 1998, 156; Simola-Isaksson 2003.)

Musiikkiliikunta tarjoaa jokaiselle ihmiselle mahdollisuuden musisointiin. Musiikkiliikunnassa tärkein instrumentti on keho. Ihmisellä onkin suuri tarve kokea musiikki oman kehon kautta. Kehosoittimet ja –rytmit (body percussion) ovat kuuluneet jokaisen maanosan musiikki- ja tanssikulttuureihin eri aikakausina. Kehorytmiikassa liike synnyttää äänen: liike soi ja musiikki liikkuu. Kehosoittimet ovatkin tärkeä osa musiikkikasvatusta ja musisointia. Kehorytmien avulla ihminen kokee rytmien kokonaisvaltaisesti ja niiden kautta voidaan kehittää monia musiikillisia taitoja. Kehorytmiikassa musiikillinen oppiminen

perustuu toistoon, minkä vuoksi sitä tulisi käyttää monipuolisesti ja pitkäjänteisesti osana koulujen musiikinopetusta varhaiskasvatuksesta lähtien. (Haapaniemi, Kivelä-Taskinen, Mali & Romppanen 2004, 384; Hongisto-Åberg ym. 1998, 157; Perkiö & Salovaara 2001, 7-9.)

2.4.4 Kuunteleminen

Kuuntelutaito on kaiken toiminnan lähtökohta ja musiikin oppimisen perusedellytys. Nykyajan nuoret elävät erilaisten äänien ja taustahälyn ympäröimänä, minkä vuoksi kuuntelukasvatuksen merkitys ja tarve koulun musiikinopetuksessa on viime aikoina kasvanut huomattavasti. Aktiivisen kuuntelutaidon kehittäminen on muodostunut yhdeksi tärkeimmistä musiikkikasvatuksen tavoitteista. Kuunteleminen edellyttää oppilaan omaa aktiivista toimintaa. Kuuntelun aikana on keskityttävä, tehtävä tietoisia havaintoja sekä suoritettava erilaisia valintoja. (Hongisto-Åberg ym. 1998, 90-91.)

Kuuntelutaidon kehittämisen lähtökohtana on nuori itse ja hänen mieltymyksensä musiikkiin. Kuuntelukasvatus edellyttää suunnitelmallisuutta sekä oppilaan taitojen jatkuvaa kehittämistä kognitiivisella, psykomotorisella ja affektiivisella tavoitealueella. Kuuntelukasvatuksella on monia erilaisia tavoitteita. Sen avulla pyritään herättämään oppilaan tarve musiikin kuunteluun sekä kiinnostus laulamiseen, soittamiseen ja liikkumiseen. Kuunteleminen on musiikkikasvatuksen työtapana, jolla pyritään musiikin yleisen tuntemuksen edistämiseen sekä esteettistä mielihyvää tuottavien kokemusten lisäämiseen. Kuuntelemisen kautta viritetään elämyksiä, opetellaan hahmottamaan musiikin sisäisiä tapahtumia sekä kehitetään kuunneltavan musiikin valinta- ja arviointi kykyä. Lisäksi merkittävänä kuuntelukasvatuksen tavoitteina ovat oppilaan muistin, luovan musiikillisen ilmaisun ja ajattelun kehittäminen sekä musiikin vastaanottokyvyn ja musiikkiin liittyvien kokemusten edistäminen ja laajentaminen. (Linnankivi ym. 1988, 216-217 ; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 28-29.)

Koulussa tulisi pyrkiä järjestämään oppilaille mahdollisimman paljon elävän musiikin kuuntelutilanteita kuten koululaiskonsertteja sekä opintomatkoja julkisiin konsertteihin ja musiikkiteatteriesityksiin. Lisäksi on suotavaa järjestää tilaisuuksia, joissa oppilaat pääsevät itse esiintymään yleisön eteen. Tällaisten kuuntelutilanteiden yhteydessä ohjataan oppilaita

oikeanlaisiin käyttäytymis- ja kuuntelutapoihin sekä suhtautumaan myönteisellä tavalla esitystilanteisiin ja niiden esiintyjiin. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 28-29.)

Kuuntelukasvatuksen merkitystä koulujen musiikinopetuksessa ei tulisi väheksyä. Olisi tärkeää, että jokaisella koululla olisi edes yksi akustisesti toimiva tila, jossa voisi toteuttaa erilaisia konsertteja. Musiikin opetustilan tulisi olla sellainen, että se antaisi mahdollisuuden miellyttäviin kuuntelukokemuksiin sekä hiljaiseen työskentelyyn.

2.4.5 Sanallinen ilmaisu

Koulun musiikinopetuksella on tärkeä yleissivistävä tehtävä. Musiikkielämän tunteminen (mm. musiikin eri tyylilajit, aikakaudet ja kulttuurit) vaatii perinteistä sanallista tietoa, jota ei omaksuta pelkästään musisoimalla tai musiikkia kuuntelemalla. Musiikinopetuksen tulee siis sisältää tietopohjaisia aihepiirejä, joiden parissa työskentely edellyttää sanallista ilmaisua sekä opettajan että oppilaiden puolelta. (Musiikki kuuluu kaikille! 2005; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 35.) Musiikin tiedollisen aineksen opettaminen tapahtuu tiiviissä yhteydessä taidollisen aineksen opetuksen kanssa, eikä niiden erottaminen toisistaan ole aiheellista (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 20).

Sanallinen ilmaisu täydentää musiikinopetuksen keskeisimpiä työtapoja (laulaminen, soittaminen, musiikkiliikunta, kehorytmiikka ja kuunteleminen). Sillä tarkoitetaan mm. erilaisia suullisia ja kirjallisia tehtäviä, oppimateriaalien kokoamista ja työstämistä sekä musiikin tunneperäiseen kokemiseen liittyvää kokonaisvaltaista ilmaisua. Sanallinen ilmaisu edellyttää usein ryhmätyöskentelyä tai yksilöllistä suoritusta, ja tehtävät liittyvät useimmiten musiikin tiedolliseen osa-alueeseen (esim. musiikin perusteet ja musiikkitieto). (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 35.)

2.4.6 Musiikin integrointi muihin oppiaineisiin

Koulun musiikinopetuksessa tulisi ottaa huomioon kasvatuksen kokonaistavoitteiden yhteydet musiikin ainekohtaisten tavoitteiden toteuttamiseen. Opetuksessa voidaan musiikin keinoja käyttäen toteuttaa sekä tieteen että taidemuotojen tarjoamia teemoja ja virikkeitä, jolloin pyritään yhdistämään kuva, liike, sanallinen ja äänellinen ilmaisu. Juuri tällaisten harjoitusten yhteydessä tulee esille musiikin luonnollinen integroituminen muihin oppiaineisiin ja muihin suurempiin yhteyksiin. (Linnankivi ym. 1988, 232; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 36.)

Integrointi ei tarkoita pelkästään eri oppiaineiden yhdistämistä toisiinsa. Integroitaessa opetusta muihin oppiaineisiin niiden täytyy liittyä toisiinsa jollakin tavalla sekä toimia vuorovaikutuksessa keskenään. Hyvä esimerkki integroinnista on yhteisen aiheen valitseminen, jota kukin opettaja työstää oman erikoisosaamisensa kautta. (Swanvick 1981, 90.)

Puurula (1998) pitää integrointia tärkeänä, koska sen avulla yksilöä tuetaan kokonaisvaltaiseen kasvuun tunteineen, ajatuksineen ja käyttäytymistapoineen. Parhaimmillaan integraatio luo pohjaa selkeille oppimiskokonaisuuksille. Integroivan opetuksen ansiosta yksittäisiä oppiaineita ei nähdä todellisuudesta irrallisina, vaan päinvastoin yhdessä käytettynä ne tukevat aihekokonaisuuksien ymmärtämistä. Onnistuneessa integroituneessa opetuksessa haetaan ajallisia, paikallisia tai muita liittymäkohtia eri oppiaineisiin sekä etsitään kaikissa oppiaineissa näyttäytyviä laajoja aihekokonaisuuksia. Lisäksi opittuja taitoja tai käsitteitä pyritään siirtämään muihin oppiaineisiin esim. käyttämällä teknologian mahdollisuuksia opetuksen integroinnin apuvälineenä. Integrointi tukee ihmisen kokonaisvaltaista kehitystä, vahvistaa oppimista, korostaa kokemuksen ja elämyksen merkitystä oppimisessa sekä antaa tilaa luoville tulkinnoille. (Puurula 1998, 13-14, 41.)

Musiikki on oppiaine, joka antaa mahdollisuuksia luovaan toimintaan. Se tukee koulun koko opetussuunnitelman eheyttämistä, koska musiikilla on huomattavia yhteyksiä mm. äidinkielen, historian, maantiedon, liikunnan, uskonnon, kuvaamataidon ja vieraiden kielten opetukseen. Integraatio onnistuu parhaiten opettajien välisen yhteistyön ja yhteisen

suunnittelun avulla. Erityisesti koulun merkki- ja teemapäivien, tapahtumien sekä koulussa pidettävien konserttien yhteydessä voidaan suunnitella ja toteuttaa suurempia eri oppiaineiden yhteistyötä edellyttäviä luovan toiminnan projekteja. Tällaisissa eri oppiaineiden välisissä projekteissa on luonnollista käyttää erilaisia draaman keinoja, koska draama on aina perustunut tanssin, eleen, mimiikan, kirjoitetun ja kirjoittamattoman tekstin, puheen, musiikin, kuvan ja värin yhteisvaikutukselle. (Helenius, Jäälinoja & Sormunen 2000, 20; Linnankivi ym. 1988, 232-233; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 36, 46.)

2.5 Musiikinluokan ominaispiirteitä

Oppilaat ja opettajat viettävät suuren osan ajastaan koulussa. Tämän työskentely-ympäristön tulisi vaikuttaa myönteisellä tavalla siellä tapahtuvaan toimintaan. Pedagogisesti hyvä tila on sellainen, jossa huoneen muoto jo kertoo, mitä siinä opetetaan. Väritys, muoto ja tunnelma olisi oltava opetuksen tukena. Tästä näkökulmasta katsottuna musiikinluokan tulisi olla avara ja soiva sekä väriltään että muodoltaan. Musikaalisuuden tulisi näkyä tilassa kaikin tavoin. Musiikinluokassa pitää olla tilaa soittamiselle, laulamiseksi ja kuuntelemiseksi, hiljaisuutta unohtamatta. Tilan tulee tukea sekä aktiivista että passiivista musiikillista toimintaa. (Jurvélius 1988, 101, 104.) Tutkimamme lähdekirjallisuuden perusteella voimme todeta, että opetustilan merkitystä oppimiselle on ollut esillä jo usean vuosikymmenen ajan. Tietyt peruseriaatteet ovat edelleen relevantteja ja ne mukautuvat jatkuvasti ajan hengen mukaan.

2.5.1 Tilaa oppimiselle ja opetukselle

Tilalla on vaikutusta ihmisen sosiaalisen toiminnan muotoutumiseen, viihtymiseen sekä ruumiillisiin tilakokemuksiin (Vuorikoski ym. 2003, 63). Bengtsson (2001) toteaa, että tunnelma on yksi koulun tilan tärkeimmistä ulottuvuuksista. Tämä osoittaa, että tila ei ole riippuvainen pelkästään ulkoisista olosuhteista, vaan ihmisen koko sisäisestä elämästä. Oppilaat ja opettajat ovat kehollisia olentoja, jotka liikkeessaan koulun tiloissa kokevat saman tilan eri tavoin eri hetkinä ja tilanteissa. (Bengtsson 2001; Vuorikoski ym. 2003, 65.) Täytyy myös muistaa, että kehollinen oleminen heijastuu myös muihin olemassaolon ulottuvuuksiin kuten koulutilojen ulkopuolella tapahtuvaan elämään.

Tilassa tapahtuu kohtaamisia ihmisten välillä eri tilanteiden, toimintojen sekä vuorovaikutuksen yhteydessä. Fyysinen koulu sitoo oppilaat ja opettajat toimimaan tietyssä tilassa. Se kiinnittää ja paikantaa toimintoja, erottelee ja yhdistelee yksilöitä ja ryhmiä sekä ohjaa tunnistamista palvelleen näin identiteettitarpeita. (Laine 1997, 52.)

Koulun eri tilat herättävät yksilössä hyvin erilaisia tunteita. Tunteet kertovat siitä, miten olla kokeva ja toimiva subjekti tietyssä tilassa sekä miten toimia oppilaana ja opettajana. Tila liittyy tietoisuuden, ruumiin ja tilanteen toisiinsa. (Laine 1997, 52.) Konkreettinen oppituntityöskentely on sosiaalisen tilan ydin, mutta sen ympärillä voi havaita myös muita kerroksia. Sisällöllisesti tärkeän ulottuvuuden ja piirteen oppituntimaisemaan muodostaa sen ilmapiiri- tai tunnetila, jonka oppilaat aistivat ja jolle he herkistyvät välittömästi tunnin alettua. (Laine 2000, 35.)

Tilaa rajoittavat pinnat voivat olla selvästi käsin kosketeltavia, mutta ihminen saattaa myös kokea tilan rajoittavan vaikutuksen vain aistiensa kautta. Jokaisella tilalla on matemaattiset mittansa, mutta aistiemme synnyttämät optiset mitat saattavat poiketa niistä huomattavasti. (Rihlaman 1990, 9.) Rihlaman (1990, 9) mukaan koemme esimerkiksi vaalean sinikattoisen huoneen ilmavampana kuin matemaattisesti samanmittaiset muun värisin katoihin varustetut huoneet. Myös viherkasvien ja valaistusjärjestelmien avulla voidaan rajata tilaa. Tilan avaruuden tuntuun voi vaikuttaa erilaiset akustiset tekijät kuten erityisesti kaiku.

Opetustilan suunnittelutyössä olisi otettava huomioon mm. tilassa tapahtuvan toiminnan luonne ja kesto, toiminnan vaatima valomäärä ja sen laatu, toiminnan liikkuvuus, opetukseen osallistuvien ikä, toiminnan edellyttämä lämpötila, toiminnan vaatimat pintamateriaalit, turvallisuus, tilan meluisuus, tilan muoto, korkeus ja sisustus, liikuteltavat laitteistot, ikkunoiden sijainti sekä päivänvalon osuus, audiovisuaalisten laitteiden käyttötarve sekä muunneltavuustarpeet. Väri- ja valaistussuunnittelun tulee olla yhteydessä toisiinsa, sillä eri valonlähteet muuntavat saman pinnan täysin erivärisiksi. (Rihlaman 1990 17-18, 43.)

2.5.2 Tilajärjestelyt ja työvälineet

On ehdottoman tärkeää, että musiikin opetustila on yksinomaan musiikin käytössä, koska soittimia tarvitaan jatkuvasti ja niiden tulee olla helposti saatavilla. Musiikinluokan tilajärjestelyissä on syytä kiinnittää huomiota kalustuksen siirrettävyyteen sekä hyvään ergonomiaan soitonopiskelun näkökulmasta katsottuna. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 64.) Kalustojen valinta ja tilajärjestelyt riippuvat suurelta osin ryhmien koosta. Pieni oppilasmäärä mahdollistaa luokkatilassa joustavat ja muunneltavat tilajärjestelyt. Musiikinluokka on erityistila, jossa käytetään monenlaisia opetusmuotoja ja työtapoja. Opetusmuotojen vaihteleva käyttö edellyttää helposti siirrettäviä ja monikäyttöisiä kalusteita. (Lahdes 1986, 203-204.)

Toimiva koulun musiikkikasvatus edellyttää riittävän monipuolista ja tasokasta perusvälineistöä. Niihin kuuluvat mm. nuottiviivastollinen taulu, korkkitaulu tai vastaava materiaalien esille laittoon, peili, audiovisuaalinen laitteisto ja äänentoistolaitteet sekä ennen kaikkea tavoitteiden toteuttamista edellyttävä soittimisto. Piano ja muut säestyssoittimet on sijoitettava luokkatilaan niin, että opettajalla säilyy välitön kontakti koko luokkaan. Soittimien kunnosta (kuten pianon viritys) tulee huolehtia säännöllisesti. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 64.)

Ihanteellinen säilytystila musiikinluokan varustukselle on ikkunallinen ja riittävän tilava. Se tulisi sijoittaa musiikinluokan läheisyyteen, ja tarvittaessa sitä voitaisiin käyttää lisäharjoitustilana. Musiikin opetus- ja säilytystilassa on tärkeää olla hyvä valaistus sekä sopiva kosteus laulamista ja soittimien kunnan säilymistä ajatellen. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 64.)

2.5.3 Akustiikka

Koulujen eri opetustilat tulisi ryhmitellä tarkasti niiden toiminnan mukaan. Musiikinluokan tulisi olla erillinen muista luokista sen vaatiman hyvän äänentoiston sekä poikkeavan huoneakustiikan vuoksi. Luokkien sijoittelussa tulee ottaa huomioon, että melua aiheuttavat tilat (kuten liikuntasali ja musiikinluokka) pitäisi sijoittaa erilleen hiljaisuutta vaativista

tiloista. Musiikinluokan sijainti tulisi olla sellainen, missä musiikinopetusta voidaan toteuttaa sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Toisaalta musiikinluokan äänieristys on oltava niin hyvä, että siellä tapahtuva toiminta ei osaltaan häiritse muuta opetusta. (Halme 1987, 249-250; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 64.)

Koululuokkien akustiikkaan tulee kiinnittää huomiota, sillä heikot akustiset ominaisuudet heikentävät puheen kuuluvuutta ja ymmärtämistä. Suunnittelussa on hyvä keskittyä myös ulkopuolisiin häiriötekijöihin (esim. ilmanvaihdosta ja liikenteestä aiheutuva melu) ja niiden haittojen minimoimiseen. Jos akustiikan suunnittelussa ei oteta huomioon puheen kuuluvuutta sekä häiriötekijöitä, opetuksen seuraaminen vaatii ponnistuksia, jolloin tuloksena on nopea väsyminen sekä mielenkiinnon ja ajatusten siirtyminen opetuksen kannalta epäolennaisiin asioihin. Huoneakustiikan tehtävänä on, että toivottu ääni-ilmiö tapahtuu mahdollisimman edullisesti, puhe kuuluu selvästi sekä musiikki soi täyteläisenä ja nautittavana. (Halme 1987, 472, 562; Siikanen 1996, 152-153.)

Hyvän äänen jakautumisen kannalta musiikinluokan huonekorkeuden tulisi olla suurempi kuin normaaliluokan ja tilavuuden noin kaksinkertainen (Halme 1987, 564). Musiikinluokassa ei saa olla liian voimakas jälkikaiku mutta toisaalta se ei myöskään saa puuttua kokonaan (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 64).

2.5.4 Värit ja valaistus

Tilassa olevien rakenteellisten muotojen tehoa voidaan säädellä huomattavasti valojen ja värien avulla. Valaistus on ratkaiseva tekijä siihen, kuinka näemme ja koemme värit. Myös pintojen rakenteilla ja kuvioilla voidaan saada aikaan joko positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia. Pintarakenteiden vaikutus riippuu merkittävästi valaistuksen suuntauksesta ja sen synnyttämästä varjovaikutelmasta. Suuret, kulmikkaat ja voimakasväriset kuvioinnit vaikuttavat erityisen hyökkääviltä, kun taas pienehköt pyöreälinjaiset ja vaaleat kuvioinnit luovat viihtyisän tunnelman. Päivänvalon määrä ja tulosuunta vaihtelee tilassa jatkuvasti ja keinovalaistus tulisikin suunnitella siten, että se on riittävä ilman päivänvaloakin.

Suunniteltaessa eri tilojen valaistusta on usein huolehdittava erikseen sekä yleis- että kohdevalaistuksesta. (Rihlama 1990, 9, 13; Siikanen 1996, 199.)

Sisätilojen värityksen suunnitteluun on kiinnitettävä huomiota, sillä tieteellisten tutkimusten mukaan väreillä on todettu olevan moniulotteisia vaikutuksia ihmiseen. Niillä on mm. psykologinen, fysiologinen, fysikaalinen, symbolinen, esteettinen, objektiivinen, subjektiivinen, turvallisuutta lisäävä sekä merkinantavuutta ja orientoitumista helpottava merkitys. Värityksen fyysiset ja psyykkiset vaikutukset eivät kuitenkaan estä taiteellisuuden, mielikuvituksen ja muotivirtausten käyttämistä tilan värimaailman luomisessa. Värit jaetaan lämpimiin ja kylmiin sävyihin. Yleisesti ottaen lämpimät värit synnyttävät meissä lämpimyyden tunteen ja tuntuvat lähestyvän katsojaa, kun taas kylmillä väreillä on päinvastainen vaikutus. Ihmisen fyysisen lämpötilan tunne saattaa vaihdella jopa 3 °C sen mukaan, onko ympäröivä tila käsitelty lämpimin vai kylmin värein. Värimieltymyksien mukainen yleisväritys ei kuitenkaan ole välttämättä tarkoituksenmukaisin vaan lopullisen värityksen suunnittelussa tulisi pyrkiä kaikkien osatekijöiden huomioimiseen. (Rihlama 1990, 17-19, 43-49; Siikanen 1996, 218.)

Jokainen ihminen reagoi väreihin eri tavalla, jonka vuoksi on mahdotonta muodostaa yksiselitteisiä yleistyksiä värien vaikutuksista. Ihmisen värireagointiin vaikuttaa mm. hänen ikänsä ja sukupuolensa. Pienet lapset ovat mieltyneet punaiseen ja keltaiseen väriin, mutta iän karttuessa kaikki kirkkaat värit alkavat miellyttää tasavertaisesti. Murrosiässä suuri osa pojista arvostaa oranssin, sinisen ja vihreän värisävyjä, kun vastaavasti tytöillä usein on mieltymys vaaleanpunaiseen. Aikuistuuessaan mainitut erityismielitymykset katoavat, persoonalliset värimielitymykset nousevat esille ja muuttuvat kokonaisuudessaan rauhallisempaan suuntaan. Sukupuolesta riippumatta ihmiset jakautuvat sinisen ja vihreän ystäviin eli puhutaan sini- tai vihreätyyppisistä ihmisistä. Näin ollen näiden kahden rauhoittavan värin seoksena syntyvä sinivihreä on useimmiten molemmille ihmistyypeille mieluinen ja terveellinen ympäristö. Tämä ei ole yllättävää, sillä sinisen ja vihreän sävyt ovat luonnossa hyvin vallitsevia. Luonnon rauhassa ihminen kokee parhaan hyvinolon tunteen, minkä vuoksi luonnonmateriaaleihin liittyvinä värit ovat sisustuksessa keinotekoisia suositeltavampia. (Rihlama 1990; Siikanen 1996, 216-218.)

Tilan sisustuksessa on otettava huomioon, että jos samalla pinnalla käytetään useampia sävyjä, on yhden sävyistä oltava selvästi hallitseva ja toisten lähinnä pieninä korosteina. Huoneen tilantunnon kannalta ei ole suotavaa rikkoa kaikkia sen pintoja erilaisilla kuvioinneilla ja väreillä. Harkitsemattomasti valitut tekstiilit, pintavärit ja -kuvioinnit saattavat myös häiritä sekä fyysisesti että henkisesti ihmisen tasapainontunnetta ja aiheuttaa kiusallisia näköaistimuksia. Lisäksi on tärkeää muistaa, että tummat pinnat imevät valaistuksesta suuren osan ja lämpenevät, kun taas vaaleat pinnat heijastavat valon ja lämmön sekä luovat tilasta avaramman tuntuksen. (Rihloma 1990, 110, 153, Siikanen 1996, 217-218.)

Tiloissa, joissa oleskelu tai työskentely on pitkäaikaista, on voimakkaiden värien ja värivastakohtaisuuksien käyttö oltava harkittua, koska ne saattavat vaikuttaa häiritsevästi sekä näköaistimukseen että henkiseen tasapainoon. Ihminen kokee yleensä värityksen luonnollisimpana, jos se kevenee alhaalta ylöspäin siirryttäessä. Toisaalta joskus seinät ja lattiat on hyvä värittää vaaleiksi, jotta valon jakaantuminen tilassa olisi mahdollisimman tasainen. Tämä on erityisen tarpeellista opetustilassa, jossa yhtenä työmuotona käytetään liikkumista. Väärän valaistuksen, värikyyden tai värittömyyden haitat näkyvät ihmisessä harvoin suoraan, kun taas välillisiä oireita (mm. päänsärky, väsymys, työhaluttomuus ja ärtyisyys) esiintyy helposti. Kirjoitustasojen tulisi aina olla vaaleita, etteivät ne aiheuttaisi silmille suuresti rasittavaa vastakohtaisuutta. Kiiltäviä pintoja tulisi välttää, koska ne ovat poikkeuksetta näköhavainnolle haitaksi. (Rihloma 1990, 20-21, 51-53.)

Mitä meluisampi tila ja mitä monimuotoisempia ja värikkäämpiä ovat sinne sijoitetut laitteet, sitä hillitymmäksi tulee tilan seinäpintojen väritys suunnitella. Meluisan tilan hillitympi väritys vaimentaa psykologisesti melun aiheuttamaa repivyyttä, jota värien suuri kirjavuus vain lisäisi. (Rihloma 1990, 20, 50.)

2.5.5 Yleinen viihtyvyys

Musiikinluokan viihtyvyys on asia, johon kannattaa kiinnittää huomiota. Luokan seinille voi kiinnittää opetettaviin asioihin, ajankohtaisiin kulttuuritapahtumiin sekä musiikki-ilmioihin liittyvää materiaalia. Opettajan tulee myös huolehtia seinillä olevien materiaalien vaihtuvuudesta. Lisäksi oppilaiden omia ryhmitöitä ja muita tuotoksia tulee laittaa esille

mahdollisuuksien mukaan. Pohdittaessa luokan viihtyvyyttä ja sen parantamismahdollisuuksia on hyvä ottaa huomioon oppilaiden mielipiteet ja toiveet. (Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 61-62.)

Mielestämme opetustilan yleiseen viihtyvyyteen kuuluu monia erilaisia elementtejä. Opetustilan esteettisyyteen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. se, miltä luokka näyttää, kuinka tilajärjestelyt tukevat musiikillista toimintaa, luokan yleinen siisteys sekä valoisuus ja oppimisen kannalta ulkopuolisten häiriötekijöiden eliminoiminen.

2.5.6 Opetussuunnitelman ja Koulujen Musiikinopettajat ry:n suositukset musiikinluokasta

Valtakunnallinen musiikinopetuksen opetussuunnitelman perusteiden toteuttaminen edellyttää asiallista opetustilaa. Jos musiikin oma opetustila ei ole monipuolisen opetuksen toteuttamisen kannalta riittävä, opetuksen tulisi mahdollisuuksien mukaan tapahtua esim. liikuntasalissa tai ATK-luokassa. Liikuntasali antaa paremmat mahdollisuudet musiikkiliikunnalle, joka tukee mm. yksilön kokonaisvaltaista musiikillista itseilmaisua. ATK-luokassa puolestaan monet musiikin tietokoneohjelmat toimivat musiikillisen keksimisen (säveltäminen, sovittaminen ja improvisointi) opetuksessa tärkeänä apuna. Hyvän opetustilan lisäksi opsin toteuttaminen vaatii myös hyvin varustetun musiikinluokan. Kulttuurimme asialliseen musiikinopetukseen kuuluu yhteismusisointi ja sen kautta erilaisiin musiikin tyyleihin ja lajeihin tutustuminen, mikä vaatii monipuolista rytmi- ja melodiasoittimistoa. (Musiikki kuuluu kaikille! 2005.)

Koulujen Musiikinopettajat ry (KMO) on laatinut valtakunnallisen opetussuunnitelman pohjalta suosituksen musiikinluokan perusvarustuksesta. Suosituksen mukaan hyvä musiikinopetus edellyttää musiikin erityisvaatimukset täyttävän opetustilan. Musiikinluokan pitää olla riittävän suuri musiikkiliikunnalle ja tanssimiselle sekä sen akustiset ominaisuudet ja äänieristys on oltava asianmukaiset. Luokasta pitää olla hyvä kulkuyhteys muihin opetustiloihin sekä erityisesti juhlasaliin, jossa on asiallinen äänentoisto sekä valaisulaitteisto. Lisäksi opetustilasta tulee löytyä nuottiviivastollinen taulu, piirtoheitin sekä mahdollisuus käyttää diaprojektorista, videoita ja TV:tä. (Musiikkiluokan varustus 2005.)

Seuraavassa on esitelty KMO:n laatima luettelo (Musiikkiluokan varustus 2005) musiikin perusopetusvälineistöstä peruskoulussa ja lukiassa. Alati kehittyvän teknologian ja multimedian käyttömahdollisuuksien ympäristössä olisi kuitenkin suotavaa päivittää musiikinluokan varustetaso nykyajan vaatimuksia vastaavaksi.

Soittimet:

- yksi säestyssoitin oppilasta kohden
- flyygeli/piano/digitaalipiano
- keyboardeja
- useita akustisia kitaroita
- sähkökitara ja äänenvahvistin
- sähköbasso ja äänenvahvistin
- perusrumpusetti (bassorumpu, virvelirumpu, pikku tom-tom –rumpu, iso tom-tom –rumpu, hi-hat ja symbaali)
- monipuolinen rytmisoitin valikoima (clavesit, marakassit, guiro, cabasa, triangeli, penaali, bongorummut, congarummut, tamburiini, kehärumpu, kulkuset)
- nokkahuiluja (sopraano, alto, tenori ja basso)
- djemberumpuja tai vastaavia
- useita viisikielisiä kanteleita
- kymmenkielinen kantele
- kellopelejä, ksylofoneja, metallofoneja
- nuottitelineitä

Äänentoisto- ja ATK-laitteisto:

- PA-vahvistin
- mikrofoneja (sekä kuoro- että solistisia mikrofoneja) ja niille jalustat
- stereoäänentoistolaitteisto, jossa tuplakasettidekki ja CD-soitin
- kannettava kasettisoitin, jossa äänitysmahdollisuus
- kuulokkeita
- tietokoneita, joissa musiikkiohjelmia
- multitimbralinen syntetisaattori/äänimoduli
- midikoskettimisto

Oppimateriaalit:

- monipuolinen äänitteistö, joka sisältää esimerkit eri musiikin lajeista ja musiikkikulttuureista
- oppikirjat eri luokka-asteille, jokaiselle opetusryhmän oppilaalle
- musiikkitietosanakirja ja musiikin tietokirjallisuutta
- muuta soitto- ja laulumateriaalia
- soitinten kantolaukkuja tai -pusseja

(Musiikkiluokan varustus 2005.)

3 TUTKIMUSASETELMA

3.1 Tutkimustehtävä

Pro gradu -tutkielmamme tarkoituksena on selvittää, millainen olisi ihanteellinen musiikinluokka opetustilana musiikinopettajan näkökulmasta. Tutkimuksemme on tehty laadullisena tutkimusmenetelmänä. Teemahaastattelujen kautta pyrimme tarkastelemaan sitä, kuinka opettajien koulutustausta sekä nykyinen opetustila ja yleiset vaatimukset muilta tahoilta vaikuttavat ihanneluokan määrittelemiseen. Tutkimuksellamme pyrimme myös herättämään musiikinopettajia pohtimaan opetustilan merkitystä monipuolisen musiikkikasvatuksen edistäjänä. Olemme pyrkinneet kuvaamaan musiikinopettajien nykyisiä opetustiloja mahdollisimman todenmukaisesti sekä rohkaisemaan heitä pohtimaan opetustilansa hyviä ja huonoja puolia. Tutkimuksemme tuloksissa kokoamme ihanteellisen musiikinluokan ominaispiirteitä yhdistäen kaikkien haastateltaviemme esille tuomia ajatuksia.

Valitsimme haastateltaviksemme neljä musiikinopettajaa, jotka ovat Jyväskylästä sekä sen lähiympäristöstä. Haastateltavien valinnassa käytimme seuraavia kriteereitä:

- koululle on suunnitteilla uusi musiikinluokka
- opettaja käyttää musiikinopetuksen keskeisenä työmuotona musiikkiliikuntaa
- koululla on uusi musiikinluokka ja opettaja on ollut vaikuttamassa sen suunnitteluun
- opettaja on aloittanut musiikinopettajana hänelle uusissa tiloissa

Näiden kriteerien perusteella oletimme, että opettajat ovat pohtineet musiikinluokkaa fyysisenä opetustilana sekä sitä, mitä he itse opetustilaltaan odottavat.

Olemme jakaneet tutkimustehtävämme seuraaviin aihepiireihin:

- opetuksen sisältö ja työtavat
- nykyinen opetustila
- tilajärjestelyt ja vaatimukset muilta tahoilta musiikinluokan suhteen
- akustiikka ja äänenkäyttö
- luokan muu käyttö
- oppilaiden ja muiden opettajien kommentit opetustilasta
- opettajien tyytyväisyys opetustilaansa ja kehittämisideat
- opetustilan esteettisyys ja viihtyvyys sekä niiden merkitys oppilaiden motivoitumisen kannalta
- opettajien näkemys ihanneluokasta

3.2 Laadullinen tutkimus

Tutkielmamme perustuu kvalitatiiviseen eli laadulliseen lähestymistapaan. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja sen tarkoituksena on ottaa huomioon elämän monimuotoisuus. Todellisuutta ei voi jakaa osiin mielivaltaisesti, vaan tapahtumilla on samanaikainen, toinen toisiinsa kohdistuva vaikutus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 152.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi ym. 2005, 152, 155). Järjestimme haastattelutilanteet opettajien omissa opetustiloissa, jolloin heillä oli mahdollisuus tuoda esille omia mielipiteitään aidossa ympäristössä. Tutkijoina tämä järjestely palveli meitä hyvin, sillä näin saatoimme tehdä konkreettisia havaintoja keskustelunaiheista haastattelujen edetessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineiston tulkinta on sen mukaista (Hirsjärvi ym. 2005, 155).

Tutkija ei voi sanoutua irti arvolähtökohdistaan, sillä arvot muokkaavat sitä, mitä ja miten pyrimme ymmärtämään ilmiöitä, joita tutkimme (Hirsjärvi ym. 2005, 152). Haastatteluja tehdessämme huomasimmekin, että oman opetus- ja oppimiskokemuksiemme kautta syntyneitä ajatuksiamme ja näkemyksiämme oli vaikea sivuuttaa kokonaan. Tämä näkyi mm. haastattelukysymysten asettelussa; osa kysymyksistämme johdatteli jo itsessään odottamiimme vastauksiin. Toisaalta omat kokemuksemme ja näkemyksemme auttoivat meitä syventämään keskusteluja sekä käsiteltäviä teemoja. Täydellisen objektiivisuuden

saavuttaminen ei ole perinteisessä mielessä mahdollista, sillä tutkija ja tieto kietoutuvat saumattomasti toisiinsa (Hirsjärvi ym. 2005, 152).

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään ja kuvailemaan uusia todellisuuden ilmentymiä eikä niinkään vahvistamaan jo olemassa olevia teorioita. Laadullisen tutkimuksen näkökulmasta katsottuna ihminen on paras informaation lähde tiedon hankkimiseen, sillä hän on riittävän joustava sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin. (Hirsjärvi ym. 2005, 152, 155.) Tutkimusaineistomme keruumenetelmää miettiessämme päädyimme haastatteluun, sillä katsoimme sen soveltuvan parhaiten tutkittavaan aiheeseen. Aiheestamme ei ole juurikaan olemassa aikaisempaa tutkimusaineistoa, ja näin ollen tarvitsimme tutkimusmenetelmän, jonka avulla saimme mahdollisimman paljon syvällisesti aihetta käsittelevää tietoa.

Haastattelu on ihmisen subjektiivisuutta korostava kvalitatiivisen tutkimuksen päämenetelmä, joka perustuu suoraan kielelliseen vuorovaikutukseen tutkittavan kanssa. Haastateltava on merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli, jolla on mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita hyvin vapaasti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-35; Hirsjärvi ym. 2005, 193-194.) Pyrimme luomaan haastattelutilanteista mahdollisimman luonnollisia sekä keskustelunomaisia ja tavoitteenamme oli saada haastateltavat pohtimaan esille nostamiemme teemoja. Haastattelu onkin lähellä keskustelua ja tilanne on kokonaisuudessaan vuorovaikutteinen, mikä tuo mukanaan sekä etuja että haittoja aineiston keruuseen, kuten Hirsjärvi ym. (2005, 193) toteaa. Olennaisin ero haastattelun ja keskustelun välillä on se, että haastattelulla on päämäärä eli tiedon kerääminen on tavoitteellista (Hirsjärvi & Hurme 2000, 42).

Yksi haastattelun eduista tiedonhankintamenetelmänä on se, että aineistonkeruuvaiheessa on mahdollista toimia joustavasti ja tutkittavien vastauksia voidaan esimerkiksi syventää, tarkentaa ja selventää. Kyselyihin verrattuna haastattelulla on mahdollista saada syvällisempää tietoa tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi ym. 2005, 194.)

Tutkimushaastattelulla on selkeät tavoitteet. Haastattelijan tehtävänä on ohjata keskustelua niin, että haastatteluista saadaan mahdollisimman luotettavia ja päteviä tietoja. Haastateltavilla on usein taipumus antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia, mikä osaltaan saattaa heikentää haastattelututkimuksen luotettavuutta. Tuloksia tulkittaessa tulisikin aina

ottaa huomioon haastatteluaineiston konteksti- ja tilannesidonnaisuus. (Hirsjärvi ym. 2005, 195-197.)

Tutkimuksemme on puolistrukturoitu teemahaastattelu, jossa aihepiirit on määritelty etukäteen tutkimuksen teoriataustan pohjalta. Teemahaastattelulle on luonteenomaista, että haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teemahaastattelun rikkaus ja hankaluus on siinä, että samaa aihepiiriä voidaan käsitellä useampaan otteeseen haastattelun aikana, mikäli keskustelu vie kyseiseen suuntaan. Tämä aiheuttaa tutkijalle haasteita tulosten purkamiseen, analysoimiseen sekä tulkintaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-36, 47-48; Hirsjärvi ym. 2005, 194-197.)

Huomasimme, että haastatteluajamme aikana samat teemat olivat esillä useampaan otteeseen, sillä käsitelimme niitä monien eri kysymysten yhteydessä. Haastatteluissamme emme esittäneet kysymyksiä kirjaimellisesti tietyn haastattelurungon mukaan, vaan muuntelimme niitä pysyen kuitenkin valitussa teemassa. Usein varsinainen kysymys synnytti haastattelun aikana uusia kysymyksiä tai halusimme täsmentää jotakin vastausta. Näin saimme syvällisempää tietoa tutkittavasta aiheesta. Haastatteluissamme huolehdimme siitä, että kaikki teemat tuli käsiteltyä jokaisen haastateltavamme kanssa. Aiheiden painotus sekä järjestys vaihtelivat jonkin verran kunkin opettajan kohdalla. Haastattelijoina pyrimme olemaan osallistuvia sekä tutkivia ja pyrimme luontevaan kommunikaatioon.

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 103) toteavat haastattelutilanteen muistuttavan usein enemmän keskustelua kuin tiukasti ennalta laadittua kysymys kysymykseltä etenemistä. Sillä, että haastattelija on aktiivinen kuuntelija, voi olla suurempi merkitys kuin kysymysten esittämisellä. Hyvä haastattelija oivaltaa nopeasti vastauksen olennaisen merkityksen ja näkee mahdolliset uudet suunnat, jotka haastateltavan vastaus tarjoaa.

Toteutimme tutkimuksemme aineistonkeruun yksilöhaastatteluna, joka on Hirsjärven ym. (2005, 199) mukaan haastattelumuo-doista yleisin. Valitsimme haastattelun tutkimuksemme aineistonkeruumuodoksi ennen kaikkea menetelmän joustavuuden vuoksi. Tutkijoina meillä oli tietynlainen ennakkokäsitys tutkittavasta aiheesta, mikä auttoi haastattelutilanteessa tarvittaessa syventämään keskustelua ja näin saamaan tilanteen vuorovaikutteisuuden avulla lisää tietoa aiheesta. Mielestämme teemahaastattelu oli onnistunut valinta tutkimuksemme

kannalta, sillä joustavuutensa ansiosta se antoi vuorovaikutteisen ja keskustelunomaisen lähestymistavan tutkimusaiheemme käsittelemiseen.

3.3 Aineiston keruu ja haastateltavat

Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena keskittyä mahdollisimman tarkasti pieneen määrään tapauksia, jolloin aineiston tieteellisyyden kriteeriksi nousee aineiston laatu. Tapahtumaa kuvatessa pyritään asioille etsimään mielekkäitä tulkintoja ja toisaalta lisäämään tietoa tutkimuskohteesta. (Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Aloimme miettiä haastateltaviemme valintakriteerejä tammikuussa 2005. Tutkimuksemme lähtökohtien ja aiheen selkiinnyttyä keskustelimme asiasta tutkielmamme ohjaajan kanssa, jolta saimme tärkeitä ohjeita haastatteluprosessin edistymisen kannalta. Yhteisten pohdintojemme seurauksena päädyimme haastattelemaan neljää, kyseiset valintakriteerit täyttävää Jyväskylässä ja sen lähiympäristössä työskentelevää musiikinopettajaa.

Maaliskuussa 2005 otimme ensimmäisen kerran yhteyttä haastateltaviin opettajiin sähköpostitse. Samoihin aikoihin tapasimme sattumalta kaksi haastateltavistamme eräässä koulutustilaisuudessa, jolloin he suostuivat tulemaan haastateltaviksemme. Pian tämän jälkeen saimme suostumuksen myös kahdelta muulta haastatteluun pyydetyltä opettajalta. Teimme haastattelut maaliskuun lopun ja toukokuun puolivälin aikana. Haastattelujen kesto vaihteli jonkin verran; lyhimmillään se kesti 30 minuuttia ja pisimmillään 45 minuuttia.

Teimme haastattelut opettajien omassa musiikinluokassa, jolloin meillä oli mahdollisuus samalla havainnoida kyseistä opetustilaa. Haastattelujen pohjana käytimme temarunkoa, jonka laadimme käsittelemään mahdollisimman monipuolisesti tutkimusongelmaamme. Haastattelut tallensimme mini disc -soittimella. Tilanne oli luonteva ja keskustelunomainen eikä mikrofoni tuntunut häiritsevän haastateltavien keskittymistä sekä ajatustensa esille tuomista haastattelun aikana. Huomasimme, että opettajien kiinnostus aiheitamme kohtaan kasvoi haastattelujen aikana, ja he ilmaisivatkin tutkimuksemme aiheen olevan mielenkiintoinen.

Haastattelimme neljää opettajaa, kahta naista ja kahta miestä. Pyrimme valitsemaan haastatteluihimme eri-ikäisiä ja opetuskokemukseltaan toisistaan poikkeavia opettajia, jotta saisimme mahdollisimman monipuolisen näkemyksen tutkimastamme aiheesta.

Ensimmäisenä haastattelimme miespuolista opettajaa, jota kutsumme Jyrkiksi. Jyrki on valmistunut musiikinopettajaksi Jyväskylän yliopistosta vuonna 1988. Hän on valmistunut myös draamapedagogiksi vuonna 1994. Lisäksi hän on tehnyt opintoja konservatoriossa sekä laulusta että kuoron- ja orkesterinjohdosta. Nykyisessä virassaan Jyrki on toiminut vuodesta 1995 lähtien, jolloin kyseinen lukio perustettiin. Siitä saakka hän on hoitanut koulun musiikkitoimintaa ja kehittänyt sitä määrätietoisesti kohti musiikkipainotteista lukiota. Jyrkin opetuksen työtapoja ovat mm. soittaminen, laulaminen, luento-opetus sekä aktiivinen toiminta. Musiikkiliikuntaa hän ei käytä juuri ollenkaan. Jyrki käyttää opetuksessaan draaman keinoja, koska ymmärtää ilmaisun voiman. Hän on ollut keskeisessä roolissa koulunsa musiikin opetussuunnitelman laatimisessa. Lähtökohtana opetussuunnitelman työstämisessä ovat olleet erikoislukioiden opetussuunnitelmat.

Toisena haastattelimme naispuolista opettajaa, jota kutsumme Petraksi. Petra on valmistunut musiikinopettajaksi Jyväskylän yliopistosta vuonna 1999 sekä sen jälkeen draamapedagogiksi vuonna 2000. Hän on toiminut erilaisissa opettajan tehtävissä valmistumisensa jälkeen. Tällä hetkellä Petra on päätoiminen musiikinopettaja peruskoulun yläluokilla sekä lukiossa ja opettanut nykyisessä toimessaan kaksi vuotta. Lisäksi hän hoitaa koulussaan tyttöjen liikunnanopetuksen. Petra on erikoistunut musiikkiliikuntaan sekä ilmaisutaitoon, ja pätevoittää parhaillaan itseään liikunnanopettajaksi. Opetuksen työtapoina Petra käyttää soittamista ja laulamista, musiikkiliikuntaa, kehorytmiikkaa, historian- ja teorianopetusta sekä kuuntelemista. Soittaminen ja laulaminen ovat hänen mielestään musiikinopetuksen tärkeimmät työmuodot, mutta esimerkiksi kehorytmiikkaa hän käyttää lähes joka tunti. Petra on ollut tekemässä koulunsa musiikin opetussuunnitelmaa ja miettinyt opetussuunnitelman sisältöjä sekä työmuotoja.

Kolmantena haastattelimme naispuolista opettajaa, jota kutsumme Titaksi. Hän on valmistunut musiikinopettajaksi Turun ensimmäisessä poikkeuskoulutuksessa vuonna 1985 ja on koulutukseltaan myös liikuntatieteiden kandidaatti. Hän on toiminut nykyisessä musiikin lehtoraatissaan valmistumisestaan saakka. Titta opettaa sekä peruskoulun yläluokilla että

lukiossa. Hänen käyttämiään opetuksen työtapoja ovat mm. soittaminen, laulaminen, musiikkiliikunta (kehorytmiikka, kansantanssit), kuunteleminen, taideintegraatio (puhe, kuvataide, liike) sekä teoreettinen työskentely (esim. ryhmätyöt musiikin eri tyylikausista). Titan mielestä soittaminen ja laulaminen ovat musiikinopetuksen tärkeimmät työmuodot, mutta koska musiikki on kuitenkin myös yleissivistävä oppiaine, tulee opetukseen sisältyä myös teoretietoa. Hän on ollut tekemässä koulunsa musiikin opetussuunnitelmaa ja suunnitellut sen sisältöjä sekä työmuotoja.

Neljäs haastateltavamme oli miesopettaja, jota kutsumme Karriksi. Karri on valmistunut musiikinopettajaksi Jyväskylän yliopistosta vuonna 1996 ja toiminut sen jälkeen erilaisissa opettajan ja muusikon tehtävissä. Nykyisessä musiikinopettajan virassaan hän on toiminut syksystä 2004 lähtien ja hänellä on opetusta peruskoulun yläluokilla, lukiossa sekä kansalaisopistossa. Erikoistumisaloikseen Karri kertoo vanhan musiikin sekä musiikin sovittamisen. Karrin opetuksen työmuodoissa painottuu erityisesti bändisoitto, laulaminen sekä muu musisointi. Musiikkiliikuntaa hän käyttää hieman, mutta mainitsi, että sitä saisi olla enemmänkin. Musiikin historiaa Karri opettaa tiiviinä pakettina, ja sen rinnalla hän käyttää rytmi- ja sävelsaneluja, jotka toimivat yksinkertaisina korvan kehittämisharjoituksina. Karri on ollut mukana suunnittelemassa lukion opetussuunnitelmaa. Peruskoulun yläluokilla heillä on käytössä seutuopetussuunnitelma.

3.4 Tutkijan rooli

Aloimme miettiä pro gradu -tutkielmamme aihetta keväällä 2004, ja se muuttui jonkin verran syksyyn 2004 mennessä. Mielenkiintomme on kohdistunut koko ajan musiikinluokkaan oppimisympäristönä sekä musiikkiliikuntaan oleellisena osana musiikinopetuksen työmuotoja. Lopullinen päätös aiheestamme muotoutui keväällä 2005, kun pohdimme omia kokemuksiamme musiikinopetuksesta peruskoulun yläluokilla ja lukiossa. Keskustelimme siitä, millaista musiikinopetusta kouluissamme järjestettiin, käytettiinkö musiikkiliikuntaa ja millaisia opetustilat olivat.

Ensimmäiset muistikuvamme musiikintunneistamme liittyivät pulpetteihin, jotka vaikeuttivat soittamista sekä liikkumista. Musiikinluokka ei kokonaisuudessaan ollut kovin tilava ja

siitäkin pulpettirivistöt veivät suurimman osan. Musiikkiliikuntaa ei juurikaan käytetty apuna opetuksessa, mikä saattoi johtua juuri tilan ahtaudesta. Näiden keskustelujemme kautta aloimme pohtia pulpettien tarpeellisuutta musiikinluokassa sekä sitä, millaisia työmuotoja monipuolinen musiikkikasvatus koulussa pitää sisällään. Mietimme opetustilan merkitystä opetuksen tukena.

Musiikkikasvatus on sisällöltään monipuolinen kokonaisuus. Siinä yhdistyvät opetussuunnitelmissakin määritellyt laajat musiikinopetuksen sisällöt ja tavoitteet (ks. luvut 2.1 ja 2.2), erilaiset työtavat (ks. luku 2.4) sekä musiikinopettajan oma persoona ja erikoistumisalueet. Tällaisen kokonaisuuden toteuttaminen asettaa mielestämme vaatimuksia sekä opettajalle että opetustilalle. Musiikinluokan tulisi tukea kaikkia opetuksen sisältöjä ja työtapoja sekä olla muunneltavissa erilaisten tilanteiden ja tarpeiden mukaan.

Musiikinluokassa tulisi olla tilaa luovuudelle. Jokainen opettaja tekee opetustyötään oman persoonansa kautta ja musiikin opetustilan tulisi tukea näitä tarpeita. Koemmekin tärkeäksi sen, että musiikinluokka olisi erillinen opetustilansa, jossa ei ole muuta opetusta tai ainakin tilajärjestelyt olisi suunniteltu musiikinopetuksen ehdoilla. Työkokemuksemme kautta olemme huomanneet, että opetustilalla on oleellinen merkitys opettajan oman työmotivaation kannalta. Viihtyisä ja esteettinen työympäristö on inspiroiva tekijä myös oppilaiden näkökulmasta. Lisäksi musiikinluokan laadukas ja monipuolinen varustetaso on merkittävä asia monipuolisen musiikinopetuksen kannalta.

Tutkimuksemme lähtökohtana pohdimme mm. sitä, onko musiikinluokalla fyysisenä opetustilana vaikutusta oppilaiden motivaatioon, opetuksen laatuun sekä sisältöön; ovatko ajat muuttuneet omista kokemuksistamme, ja kuinka yleistä on, että musiikinluokissa on pulpetit. Halusimme tietää, tuleeko musiikinopettajille määräyksiä ylemmiltä tahoilta opetustilan suhteen sekä antavatko oppilaat palautetta oppimisympäristöstään. Tavoitteenamme oli myös selvittää, kiinnittävätkö opettajat huomiota oman luokkansa ulkonäköön, ja ovatko he tehneet muutoksia tilajärjestelyissä, jotta luokka olisi opetuksen kannalta mahdollisimman toimiva kokonaisuus. Tutkimuksemme kannalta tärkein asia liittyi opettajien mielipiteisiin musiikinluokasta opetustilana. Millainen olisi ihanteellinen musiikinluokka opettajan näkökulmasta katsottuna?

3.5 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus edellyttää mm. tutkijan tarkkaa selostusta tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkka raportointi koskee kaikkia tutkimuksen vaiheita. (Hirsjärvi ym. 2005, 217.) Tutkimuksemme raportoinnissa olemme pyrkineet todenmukaisuuteen ja huolellisuuteen niin haastattelujen toteuttamisen, litteroinnin kuin tulosten analysoinninkin yhteydessä. On kuitenkin todettava, että jos toteuttaisimme haastattelut uudelleen samoissa olosuhteissa, olisivat tulokset todennäköisesti osittain erilaisia. Haastateltaville olisi jo ehtinyt muodostua ensimmäisestä haastattelukerrasta ja siihen liittyvistä asioista omat käsityksensä, jotka eivät voisi olla vaikuttamatta uuteen haastattelutilanteeseen. Keskustelut etenivät hyvin pitkälti haastateltavien muistamien asioiden sekä esittämiemme kysymysten järjestyksen ja ajoittamisen mukaan. Voimme siis todeta tutkimuksemme luotettavuuden olevan varsin suhteellinen käsite, eikä todennäköisesti toteudu ainakaan täydellisesti.

Tutkimuksen tärkeä arviointikriteeri on validiteetti, joka puolestaan tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä. Validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2005, 216.) Janesicki (2000, 393) on todennut laadullisen tutkimuksen pätevyyden ydinasioiksi tarkat kuvaukset haastateltavista, haastatteluista sekä paikoista joissa haastattelut on tehty. Laadullisessa tutkimuksessa validius merkitsee kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta. (Hirsjärvi ym. 2005, 217.) Tutkimustulosten analyysiin vaikuttavat hyvin paljon sekä haastattelutilanteeseen liittyvät tekijät että haastateltavien henkilöiden väliset erot, unohtamatta myöskään tutkijan oman huomiokyvyn ja henkilökohtaisen tulkinnan merkitystä. Näin ollen tutkimuksemme validius on hyvin relatiivinen käsite.

Haastatteluja tehdessämme ja niitä analysoidessamme pyrimme sulkemaan pois omat ennako-oletuksemme tutkimastamme ilmiöstä. Haastattelutilanteissa pyrimme asettelemaan kysymyksemme mahdollisimman neutraalisti. Huomasimme kuitenkin, että jotkin kysymyksistämme kenties hieman johdattelivat haastateltaviemme mielipiteitä.

4 HAASTATTELUJEN ANALYSOINTI JA TULOKSET

4.1 Opetuksen sisältö ja työtavat

Kaikki haastattelemamme opettajat ovat olleet mukana opetussuunnitelmatyöskentelyssä ja näin ollen vaikuttaneet koulujensa musiikin opetussuunnitelman sisältöihin. He ovat valinneet musiikintunneilla käyttämänsä työtavat omien painotusalueidensa mukaan. Haastateltavistamme Karri on ollut mukana ainoastaan lukion opetussuunnitelman työstämisessä, sillä peruskoulun yläluokilla on käytössä seutuopetussuunnitelma. Jyrkin koulu odottaa lähitulevaisuudessa tapahtuvaa suurta remonttia; tarkoituksena on tehdä koulusta musiikkilukio. Lähtökohtana kyseisen oppilaitoksen opetussuunnitelman työstämiselle ovat olleet erikoislukioiden opetussuunnitelmat. Jyrki onkin ollut keskeisessä roolissa suunniteltaessa tulevan musiikkilukion toimintaa ja opetuksen sisältöjä. Hänen toiveissaan on aktiivinen yhteistyö musiikin ammatillisen II-asteen, ammattikorkeakoulun musiikin koulutuksen, yliopiston musiikin laitoksen sekä aikuislukion kanssa.

Keskustellessamme haastateltavien käyttämistä opetustyyleistä, havaitsimme, että opettajien koulutustaustat ja erikoistumisalat vaikuttavat huomattavasti tunneilla käytettyihin työtapoihin ja -muotoihin. Jokaisen opettajan kohdalla tärkeimmiksi musiikinopetuksen työmuodoiksi osoittautuivat soittaminen ja laulaminen. Erityisesti Petra ja Karri painottivat bändisoiton merkitystä nuoren musiikkikasvatuksessa, unohtamatta kuitenkaan muita

musisoinnin muotoja. Jyrkin erikoistuminen kuoronjohtoon näkyy hänen opetuksessaan aktiivisen laulamisen sekä kuorotoiminnan muodossa.

Musiikkiliikunnan osuutta koulun musiikinopetuksessa korostivat erityisesti naispuoliset opettajat. Heille se on luonnollinen osa opetusta. Petra mainitsi musiikkiliikunnan osuuden musiikintunneilla vähentyneen sen jälkeen, kun hän alkoi toimia myös liikunnanopettajana. Tätä kautta musiikkiliikunnasta on tullut osa liikuntakasvatusta. Miesopettajiemme keskuudessa musiikkiliikunnan osuus musiikintunneilla ei ole kovin suuri. Karri totesi, että sitä olisi hyvä käyttää enemmänkin, kuten latinalaisten tanssien muodossa tutustuttaessa rytmimusiikkiin.

Kaikki haastateltavamme totesivat musiikin olevan yleissivistävä oppiaine, minkä vuoksi tunneilla tulee käsitellä myös musiikin historiaan, teoriaan ja säveltapailuun liittyviä asioita. He kuitenkin painottivat, että musiikki tulee parhaiten nuoren lähelle tekemisen ja kokemisen kautta. Kuuntelukasvatuksella on oma osuutensa haastateltavien opetuksessa. Heillä kaikilla työmuodot vaihtelevat luento-opetuksesta aktiiviseen tekemiseen. Lukio-opettajana Jyrki toi esille sen, että eri kursseilla käytetään hyvin erilaisia työskentelymuotoja. Työtavat määräytyvät pitkälti ryhmän yleistason mukaan.

Jyrki korostaa kokonaisilmaisun merkitystä musiikintunneilla ja käyttääkin usein draaman keinoja eri asioiden opettamisen yhteydessä. Draama näkyy voimakkaasti myös Titan opetuksessa. Hänellä on joka kevät valinnainen kurssi, jossa integroidaan eri taiteenaloja. Kurssin tavoitteena on luoda esityksellinen kokonaisuus, joka perustuu mm. musiikin, liikkeen, puheen sekä kuvan yhdistämiseen.

Opettajat toivat esille useaan otteeseen opetustilan sekä kalustuksen vaikutuksen musiikkikasvatuksen työtapojen valintaan. Erityisesti Jyrki uskoi käyttämiensä työtapojen monipuolistuvan uusien tilojen mahdollistamien resurssien myötä.

4.2 Nykyinen opetustila

Haastattelemillamme neljällä opettajalla oli täysin toisistaan poikkeavat opetustilat. Oli mielenkiintoista tutustua erilaisiin musiikinluokkiin ja siihen, kuinka opettajan oma persoona vaikuttaa luokan yleiseen ulkonäköön.

Jyrkin luokka on koulun pohjakerroksessa. Luokasta löytyy kolme erillistä tilaa: opetustila, varasto tavaroiden säilytykseen sekä opettajan oma työtila. Opetustilassa on tuolit, piano sekä bändilaitteet. Varasto on suhteellisen tilava ja sitä voi tarvittaessa käyttää myös eriyttävään opetukseen.

Tilat ovat vanhat eikä niissä ole tehty peruskorjausta, koska koululle on lähitulevaisuudessa tulossa suuri remontti. Suunnitelmien mukaan musiikinopetukselle on tarkoitus tehdä täysin uudet tilat, joiden suunnittelussa Jyrki on ollut aktiivisesti mukana. Tilojen suunnittelussa on otettu huomioon musiikkilukion erityistarpeet ja sinne on suunnitteilla mm. studio, erillisiä opetustiloja, joista on yhteys toisiinsa sekä harjoitustiloja opiskelijoiden omaehtoiseen musisointiin. Suunnittelun pohjana Jyrki on käyttänyt mm. Suomen Musiikinopettajien Liiton (SMOL ry) laatimaa ohjeistusta siitä, mitä musiikinluokassa tulisi olla. (ks. luku 2.5.5)

Petran luokka sijaitsee omassa siivessä, minkä ansiosta musiikinluokassa on mahdollisuus työskennellä omassa rauhassa. Luokan kolmella seinällä on ikkunat eikä ylä- ja alapuolella ole opetusluokkia, joten siellä saa musisoida rauhassa pelkäämättä häiritsevänsä muuta opetusta. Luokka on tilava sekä valoisa, ja uudet tilat ovat valmistuneet syksyllä 2003. Petra ei ole itse ollut vaikuttamassa opetustilan suunnitteluun eikä kalusteiden hankintoihin. Luokan yhteydessä on pieni mutta toimiva säilytyshuone sekä melko riittävästi kaappitilaa.

Titan luokka valmistui alkuvuodesta 2005, ja hän on itse ollut vaikuttamassa sen suunnitteluun. Luokka on tilava ja se on jaettu kahteen eri osaan: luokan etuosassa on pulpetit ja takaosassa verholla erotettavissa oleva soittotila bändille. Lisäksi Titalla on luokan yhteydessä oma työtila. Ainoana seinänaapurina on peruskoulun alaluokkien musiikinluokka, joka on perusrakenteeltaan samanlainen kuin Titan luokka. Titalla on runsaasti kokemusta erilaisista opetustiloista, joihin verrattuna nykyinen opetustila on huomattavasti miellyttävämpi.

Myös Karrin opetustila on jaettu kahteen osaan. Toinen osa on bändisoittoon tarkoitettu tila, joka toimii samalla soitinvarastona. Seinänaapurina on auditorio, jonka tapahtumat vaikuttavat osaltaan siihen, saako tilassa soittaa. Toinen osa luokasta puolestaan soveltuu teoriapohjaiseen opetukseen. Siellä on pulpetit, joiden olemassaolo on välttämätön, koska luokassa on myös kieltenopetusta. Tästä johtuu myös se, ettei Karri ole saanut järjestellä luokkaansa täysin omien mieltymystensä mukaisesti. Luokan muu käyttö rajoittaa mm. musiikkiin liittyvien opetusmateriaalien esille laittoa luokan seinille. Soittamiselle tarkoitettun luokan tilajärjestelyt Karri on saanut tehdä itse. Rajoittavina tekijöinä siellä ovat kuitenkin olleet kiinteät kalusteet.

4.3 Tilajärjestelyt ja vaatimukset ylemmiltä tahoilta musiikinluokan suhteen

Yksi kiinnostuksen kohteemme haastatteluja tehdessämme oli kysyä opettajien mielipidettä pulpettien tarpeellisuudesta musiikinluokassa. Halusimme tietää, ovatko pulpetit välttämättömiä ja jos ovat, niin miksi. Haastattelemistamme opettajista kolmella on luokassaan pulpetit. Ainoastaan Jyrki käyttää pulpettien sijasta vain tuoleja. Hänen mukaansa pulpetit ovat turhia musiikinopetuksen näkökulmasta katsottuna, eikä hän ole tarvinnut niitä pitkän opetusuransa aikana. Pulpetit vievät Jyrkin mielestä liikaa tilaa ja niitä on hankala siirtää paikasta toiseen. Jyrki totesi, että musiikintunneilla tapahtuva teoreettinen työskentely onnistuu kirjoitusalojen avulla. Toisaalta Jyrki katsoi pulpettien antavan turvaa nuorelle, mutta kokee niiden olevan musiikinopetuksessa esteenä luovalle toiminnalle. Tästä syystä hänellä ei ole ollut pulpetteja opetustilassaan kymmeneen vuoteen.

”Onhan se...turvallisuuttahan se tuo tietysti oppilaille, ku on joku johonka voi nojata...mut jos sulla on pulpetit, ni se on sit entistä hankalampi toimia. Musiikki tarttee tilaa. Se tarttee isot tilat.” (Jyrki)

Petra, Titta ja Karri puolestaan perustelivat pulpettien välttämättömyyttä sillä, että vihkotyöskentely on oleellinen osa musiikinopetusta. Lisäksi Petra toi Jyrkin tavoin esille tärkeän näkökulman pulpetin luomasta turvasta murrosikäiselle nuorelle. Hän kokee, että pulpetti antaa nuorelle reviirin ja turvallisuuden tunteen omasta tilastaan. Tilajärjestelyistä puhuttaessa Petra mainitsikin, että luokan järjestystä ei ole hyvä vaihtaa kesken lukuvuoden,

sillä se saattaa olla joillekin oppilaille liian suuri muutos. Hän sanoi, että toisille oppilaille muutos voi olla virkistävä, mutta toisille taas erittäin raskas kokemus.

”Tänä päivänä tämmösiä isojen muutoksien tekeminen esimerkiksi kesken lukukauden on joillekin oppilaille tosi raskasta. Nyt ku on mukautettu paljon oppilaita tavalliseen perusopetukseen. Siellä on semmosia oppilaita, joille tavallaan tämmöinen muutos aiheuttaa tosi suuria mullistuksia elämässä. Jopa niin pieni ku luokkatilassa järjestyksen muutos tai et joku ei ookaan siellä missä se on aina ollu, niin tämmösiä asioita jotenki joutuu nykysin miettimään.” (Petra)

Turvallisuusaspektin lisäksi opettajat perustelivat pulpettien käyttöä mm. luokassa tapahtuvan muun opetuksen kannalta. Lukuaineet vaativat perinteisen luokkajärjestyksen, johon pulpetit kuuluvat oleellisena osana. Petra, Titta ja Karri ovat kuitenkin miettineet pulpeteista luopumista, jos luokan muu käyttö antaisi siihen mahdollisuuden. Tällä hetkellä he ovat sopeutuneet tilanteeseen, jossa pulpetteja tarvittaessa siirretään syrjään, kun kaivataan enemmän tilaa liikkumiselle.

”Taito- ja taideaineissa pitäis aina sallia myös se vapaus, että luovuus pääsee esille. Siinä mielessä tämmöinen pulpettien poistamisidea vois toimia. Antaa tilaa luovuudelle.” (Petra)

Yleisesti ottaen haastateltaville ei ole tullut määräyksiä ylemmiltä tahoilta esimerkiksi tilajärjestelyjen suhteen, vaan he ovat saaneet järjestellä luokkatilansa vapaasti omien mieltymystensä mukaisesti. Musiikinopetus menee muun opetuksen edelle. Petra toi kuitenkin esille näkökulman siitä, kuinka edeltävän kollegan näkemykset ja hankinnat vaikuttavat luokkatilan järjestykseen. Esimerkiksi luokan kalusteiden hankinnat määräävät melko pitkälle tilajärjestelyjen mahdollisuuksia.

”Se miten se minun edeltäjä oli jakanu tänne asiat ja tietyt määrät pulpetteja...et sillonhan myö oisin voinu jopa harkita, et jos mä oisin ollu jo täällä koulussa, että tuleeko pulpetteja ja minkätyyppiset. Mutta sillon tilattiin ja sitte tietenki se, että ku tarkoituksena on, että tämä luokka on myös muussakin käytössä...” (Petra)

Opettajien haastatteluista oli huomattavissa, että heille ei sanella määräyksiä ylemmiltä tahoilta. Kuitenkin esiin nousi rahan merkitys sekä sen tuomat rajoitteet musiikinopetusta järjestettäessä. Hankinnat ovat usein kalliita, ja jo itse soittimien huolto vie suurimman osan musiikinopetukselle suunnatuista määrärahoista.

4.4 Akustiikka ja äänenkäyttö

Haastateltavistamme kukaan ei ole täysin tyytyväinen opetustilansa akustiikkaan. Vastauksista on pääteltävissä, että akustiikka on hyvin merkittävä tekijä toimivan musiikinopetuksen kannalta. Samalla se on eräs haasteellisimmista ominaisuuksista musiikinluokkaa suunniteltaessa. Tämä tulee selkeästi esille haastateltaviemme ajatuksissa.

Haastateltaviemme vastauksista on havaittavissa kunkin omat opetuksen painotusalueet. Esimerkiksi Jyrki, jonka erikoistumisalueina ovat kuoro- ja orkesteritoiminta, totesi, ettei hänen luokkansa sovellu lainkaan akustisen vokaali- ja orkesterimusiikin harjoittamiseen. Tästä syystä Jyrki pitää kuoron ja orkesterin harjoitukset koulun salin lavalla, koska siellä on tilaa hengittää, ja yleisesti ottaen tila on akustisesti huomattavasti miellyttävämpi musiikinluokkaan verrattuna. Bändisoiton kannalta luokan akustiikka on suhteellisen toimiva; ääni ei kau liikaa.

Petra totesi opetustilansa olevan akustiikaltaan melko meluinen ja kaikuisa. Hän näki siinä kuitenkin sen positiivisen puolen, että luokassa tapahtuva bändisoitto ei vaadi kovinkaan tehokkaita laitteistoja.

”Tää on vähän melunen tila, et me soitetaan esimerkiks rumpusetiä nykyään riisipuikoilla, koska tää on tosi kaikunen, mut meidän vahvistimet riittää tänne oikein hyvin.” (Petra)

Akustiikan kaikuisuutta Petra on pyrkinyt vaimentamaan verhojen ja erilaisten seinämateriaalien avulla. Ne eivät kuitenkaan ole riittävät, ja hän on suunnitellut hankkivansa seinille tehokkaammin ääntä vaimentavia akustiikkalevyjä.

Titta on opettanut uudessa opetustilassaan vasta muutamia kuukausia. Hänenkään luokkansa akustiikka ei ole paras mahdollinen. Siellä on bändisoitolle erillinen, muusta luokasta verholla erotettava tila, jossa akustiikka vaikuttaa melko kuivalta. Hän kuitenkin toteaa sen olevan osittain positiivinen asia, sillä tällöin melutaso luokassa ei nouse liian korkeaksi. Oppilailta on mahdollisuus soittaa haluamallansa äänen voimakkuudella, eikä heidän tarvitse varoa volyymitason nousevan liian korkeaksi.

Äänenkäytön kannalta kaikki haastateltavamme olivat tyytyväisiä luokkatilaansa. He perustelivat akustiikan toimivuutta oman puheäänensä voimakkuudella sekä hyvällä puhetekniikallaan.

”Mulla on kova ääni kyllä ja sitä käytän, niinku kaikki opettajat mielellään, paljon...(naurua).” (Petra)

”No minulla on aika hyvä puheääni, että minä en ole kokenut siinä mitään ongelmia, pystyn puhumaan.” (Titta)

”Kai mulla on sen verran kova ääni. Se vaan ku on jotain bändityöskentelyä, rytmisoittimia tai semmosta, että joskus väkisin joutuu korottaa vähän liikaa sitä ääntään. Semmosessa väsy tietyksi nopeesti.” (Karri)

Kaksi opettajaa kuitenkin nosti esille seikkoja, jotka osaltaan luovat haasteita opettajan omalle äänenkäytölle. Karri totesi luokan ilmaston olevan eräs ongelma puhumisen ja kuuntelemisen kannalta. Titta puolestaan mainitsi haitaksi ilman kuivuuden, mikä kuitenkin on helposti korjattavissa ilmankostuttimella. Kaikki opettajat totesivat, että bändisoiton aikana oma ääni peittyy ja rasittuu helposti.

4.5 Luokan muu käyttö

Kaikkien haastateltaviemme luokkatiloissa on muuta opetusta: satunnaista tai jatkuvaa. Ainoastaan Karrin opetustilassa on vakituisesti muiden aineiden opetusta. Hän sanoi sen rajoittavan mm. musiikin opetusmateriaalien ja oppilaiden tuotosten esille laittoa sekä vähentävän vaihtoehtoja tilajärjestelyille. Titan luokassa on tilapäisesti joitakin peruskoulun alaluokkien opetustunteja, mutta hän on kuitenkin kyseisen opetustilan ensisijainen käyttäjä.

Muiden aineiden opetus musiikinluokassa vaatii pulpettien olemassaoloa, mikä taas rajoittaa osaltaan musiikinopetuksen työtapoja. Petran luokassa on kevään 2005 aikana tilapäisesti peruskoulun alaluokkien kieltenopetusta, minkä vuoksi luokassa täytyy olla perinteiset pulpettirivistöt. Syksystä 2005 lähtien opetustila on jälleen varattu ainoastaan musiikinopetukselle, jolloin Petralla on mahdollisuus järjestää luokkansa palvelemaan paremmin musiikinopetuksen tarpeita. Esimerkkinä tästä Petra mainitsi maailmanmusiikkikurssin, jonka aikana hän haluaisi siirtää pulpetit puolikaareen, jotta luokassa olisi enemmän tilaa liikkumiselle.

Muista haastateltavista poiketen, Jyrki jakaa opetustilansa useamman musiikin tuntiopettajan kanssa. Muita luokan käyttäjiä hänen lisäksi ovat työväenopiston musiikinopettajat. Yleisesti ottaen luokka on varattu ainoastaan musiikinopetukselle, ja siellä on toimintaa aamusta iltaan. Usean eri opettajan erilaiset toimintatavat ja intressit vaikeuttavat mm. tilajärjestelyjen ja soitinten säilytystapojen yhdenmukaistamista. Tiedetyt toimintamallit ovat muotoutuneet lähinnä käytännön kautta, käymättä sen tarkempia keskusteluja kyseisten opettajien kanssa. Suurimpana ongelmana Jyrki kokee soitinten huolto- ja rahoitusvastuun jakamisen, sillä koulun soittimet ovat myös työväenopiston käytössä.

4.6 Oppilaiden ja muiden opettajien kommentit opetustilasta

Yleisesti ottaen oppilaiden kommentit opetustiloista ovat olleet vähäisiä. Esille nousi ainoastaan muutamia seikkoja, jotka liittyvät oppilaiden antamaan palautteeseen. Esimerkiksi Petran tunneilla pulpetit ovat ajoittain loppuneet kesken, jolloin on jouduttu järjestämään uusia pöytätasoja työskentelyä varten.

Titalla kommentit ovat liittyneet uusien ja vanhojen opetustilojen vertailuun. Oppilaat ovat olleet tyytyväisiä uuteen, siistiin sekä tilavaan opetusluokkaan. Suurimmat odotukset ovatkin kohdistuneet uusien soittimien ja muiden laitteiden hankkimiseen.

Karrille on huomautettu opetusluokan kylmyydestä, mikä johtuu voimakkaasta ilmastoinnista. Jyrki puolestaan on kohdannut opetustilojen vertailua peruskoulun yläluokkien ja nykyisen lukion musiikinluokan välillä. Oppilaat ovat kommentoineet laitteistojen laatua, mutta hänen kokemuksensa mukaan oppilaille on kuitenkin tärkeintä, että pääsee soittamaan ja tekemään musiikkia.

Kaiken kaikkiaan opettajat olivat sitä mieltä, että oppilaat sopeutuvat nopeasti käytössä oleviin tiloihin ja niiden ominaisuuksiin. Yleensä opettaja on se osapuoli, joka toivoo parannusta musiikinopetuksen resursseihin kuten tilaan, soittimistoon sekä muuhun opetusmateriaaliin.

Haastateltaviemme opettajakollegoilta on tullut jonkin verran palautetta luokkien toimivuudesta. Titalle on kommentoitu luokan ilman kuivuudesta, mutta kuten jo aiemmin mainitsimme, se on helposti korjattavissa ilmankostuttimella. Petran opettajakollegoilta tulleet kommentit ovat koskeneet sitä, etteivät oppilaat näe kunnolla taululle. Luokan keskellä on tolppa, joka estää näkyvyyttä. Peruskorjausvaiheessa remontoijat olivat laittaneet kirjoitustaulun väärälle seinälle, ja näin ollen taulutyöskentely suuntaa opetuksen luokan pituussuunnassa. Petran mukaan tästä ei ole haittaa musiikinopetukselle, koska bändikamat sijoittuvat toiselle sivulle. Keskelle luokkaa jää vihkotyöskentelyyn pulpettitilat ja toiselle sivulle vapaata tilaa liikkumiselle. Jyrki ja Karri eivät ole saanut kommentteja muilta opettajilta.

4.7 Opettajien tyytyväisyys opetustilaansa ja kehittämisideat

Opettajien tyytyväisyys omaan opetustilaansa oli vaihtelevaa. Kahden opettajan mielipiteet opetustilastaan olivat pääasiassa positiivisia, kun taas toiset kaksi kokivat opetustilansa puutteelliseksi. Vastauksista on nähtävissä, että tyytyväisyys riippuu hyvin paljon siitä, onko opetustilan suunnittelussa otettu huomioon musiikinopetuksen erityisvaatimuksia ja tarpeita.

Opetustilaansa tyytyväisiä opettajia yhdistää se, että heidän luokissaan on lähimenneisyydessä tehty mittava remontti. Uusilla ja siisteillä tiloilla näyttäisi olevan vaikutusta opettajan työtyytyväisyyteen sekä yleiseen viihtyvyyteen. Haastatteluissa nousi esille myös eräitä tyytymättömyyteen vaikuttavia seikkoja sekä kehittämideoita. Tyytymättömyyttä aiheuttavia asioita ovat mm. akustisten ominaisuuksien puutteet, tilojen asettamat rajoitteet tilajärjestelyille sekä fyysisen opetustilan aiheuttamat ongelmat opetuksen toteuttamiselle.

4.7.1 Titta

Titta kertoi olevansa tyytyväinen nykyiseen opetustilaansa. Sitä ennen hän on opettanut useammassa eri luokassa, joten hänellä on kokemusta toisiinsa nähden hyvin erilaisista musiikinluokista. Titta vertaakin nykyistä opetustilaansa hyvin paljon entisiin tiloihin, minkä kautta hänen arvostuksensa toimivaa musiikinluokkaa kohtaan on kasvanut huomattavasti.

”Edellinen luokka, jossa me oltiin oli väliaikainen. Me oltiin navetassa. Se oli hyvin epäkäytännöllinen sillä tavalla, et se oli yks sellanen niinkun...minä joskus kutsuin sitä, suluissa, melkein pä pelihelvetiksi. Se oli todella pieni ja melu nousi siinä aika korkealle tasolle. Se oli aika rankkaa, erityisesti opettajan korville...se oli pelkkää paperia se seinä. Se oli myös pimeä, siinä ei ollu ikkunaa. Nyt tää akustiikka ei ehkä ole paras mahdollinen, mutta kuitenkin täällä on nimenomaan tämmöstä ilmatilaa enemmän, ja se on minusta hyvin miellyttävää.” (Titta)

Uusia opetustiloja suunniteltaessa Titta teki yhteistyötä arkkitehdin kanssa, ja hänen toiveitaan otettiin toteutuksessa hyvin huomioon. Tehdyt suunnitelmat ovat vaikuttaneet toimivilta ja miellyttäviltä käytännössä.

Titan mielestä luokka on tilava ja kaunis, ja erityisesti hän pitää sen valoisuudesta. Soitinten sekä muiden tavaroiden säilytykseen siellä on riittävästi kaappitilaa. Lisäksi äänieriste muihin luokkiin on hyvä, joten musiikinluokassa saa soittaa rauhassa. Luokka sijaitsee ensimmäisessä kerroksessa, minkä ansiosta soittimien siirtäminen muihin tiloihin on suhteellisen helppoa ja vaivatonta. Luokkatila on helposti muunneltavissa esimerkiksi musiikkiliikunnan tai bändimatineoiden tarpeisiin. Tilan toimivuutta edesauttaa myös suotuisat ryhmäkoot, jotka Titan mielestä ovat opetuksen kannalta mielekkäät.

Huolimatta siitä, että tilat ovat uudet, Titta mainitsi myös muutamia puutteita sekä kehittämideoita luokan toimivuuden suhteen. Hän on kyseenalaistanut pulpettien välttämättömyyden musiikinopetuksessa, ja todennut niistä olevan haittaa mm. musiikkiliikunnan yhteydessä. Vaihtoehtona pulpeteille hän on ajatellut tuoleja ja nuottitelineitä, joita olisi helpompi siirtää tunnin aikana. Lisäksi luokan varustetasossa on kehitettävää. Lähitulevaisuudessa uusien bändilaitteiden myötä on mahdollista järjestää koulun auditorioon erillinen harjoitustila omaehtoisille bändeille. Vaikka akustiikka ei nykyisessä musiikinluokassa olekaan paras mahdollinen, on se huomattavasti tasokkaampi Titan edellisiin opetustiloihin verrattuna. Koulun muiden opettajien taholta tulleet kommentit musiikinluokan ilman kuivuudesta ovat Titan mielestä aiheellisia, mutta helposti korjattavissa ilmankostuttimella.

4.7.2 Petra

Petra on tyytyväinen opetustilaansa. Syksyllä 2003 valmistuneet tilat ovat kauniit ja valoist sekä tietyiltä osin helposti muunneltavissa. Musiikinluokka sijaitsee omassa siivessä, ja näin ollen siellä saa soittaa rauhassa. Säilytystilaa luokassa on kiitettävästi. Luokan yhteydessä

oleva soitinvarasto on pieni mutta toimiva, ja kaappitilaa levyille on melko riittävästi, tosin uusille CD-levyille pitäisi saada lisää tilaa. Luokan kokonaistila on riittävä eikä siellä tarvitse tehdä muutoksia perusopetuksen sisältämien työtapojen yhteydessä. Bändille on saatu järjestettyä riittävän suuri tila, ja lähellä oleviin seurakunnan tiloihin on tulossa remontin myötä kaksi bändisoittuhuonetta, joita voi käyttää myös musiikinopetuksessa erillisinä soittotiloina. Yleisesti ottaen koululla on hyvä varustetaso, ja opetuksessa on helppo työllistää mahdollisimman monta oppilasta yhtä aikaa.

Petra on pohtinut luokkansa akustiikan parannusvaihtoehtoja. Luokka on melko matala, mikä vaikuttaa tilan meluisuuteen sekä kaikuisuuteen. Hän on miettinyt akustiikkalevyjen hankkimista, jotta saisi vaimennettua ja pehmenettyä kaikua miellyttävämmäksi. Luokan tilajärjestelyjen kannalta määräävä tekijä on liitutaulu. Se sitoo pulpetit tiettyyn paikkaan ja rajoittaa näin ollen muita tilajärjestelyjä. TV:n katselun kannalta kolmella seinällä sijaitsevat ikkunat tuottavat hieman hankaluuksia. Talvella luokka on hieman kylmä.

”Ilmeisesti täällä pysyy aika kiinteesti nyt nämä paikat mitä täällä on. Bändisoittimien paikkaa ei kauheesti voi muuttaa, koska ne menee aina kaappien eteen. Sillon jo, ku on sen arkkitehdin kanssa suunniteltu tätä tilaa, ni se on melko lailla lyöty lukkoon siinä.” (Petra)

4.7.3 Karri

Karri totesi, ettei hänen opetustilansa palvele täysin musiikinopetuksen tarpeita. Koska luokka on jaettu kahteen osaan, se aiheuttaa ongelmia suurten ryhmien hallinnassa sekä asettaa haasteita oppilaiden ohjaukselle. Yksittäisinä tilat olisivat kuitenkin liian pieniä kokonaisvaltaisen musiikkikasvatuksen kannalta. Kahden erillisen tilan positiivisena asiana Karri kokee sen, että toinen luokista toimii soittotilana ja toisessa voi puolestaan keskittyä teoriapainotteiseen työskentelyyn. Lisäksi molemmissa tiloissa on mahdollisuus kuunnella musiikkia. Seuraavana lukuvuotena ryhmäkoot tulevat pienenemään, mikä tuo helpotusta opetuksen organisointiin ja tätä kautta opetuksen laatu kasvaa.

Karri on tyytyväinen opetustilansa akustiikkaan sekä valoisuuteen. Kaihtimien avulla on mahdollisuus säätää auringonvalon määrää esimerkiksi katseltaessa opetusta tukevaa kuvamateriaalia. Opetusta häiritseviksi tekijöiksi Karri mainitsi kovaäänisen ilmastonin sekä liian kirkkaan keinovalaistuksen. Varsinkin kuuntelutilanteissa ilmastonin voimakkuus

häiritsee kuuntelukokemuksen mielekkyyttä, sillä siitä aiheutuva jatkuva taustahäly vaikeuttaa oppilaiden keskittymiskykyä sekä heikentää kuunneltavan musiikin laatua. Karri sanoi kärsivänsä siitä, ettei luokkaa voi koskaan saada lähtökohdiltaan täysin hiljaiseksi. Lisäksi ilmastointi vaikuttaa siihen, että talvisin luokassa on liian kylmä. Keskittymistä vaativien kuuntelutilanteiden aikana Karri sammuttaa usein valot, jotta eläytyminen musiikkiin olisi kokonaisvaltaisempaa.

4.7.4 Jyrki

Jyrki kokee opetustilansa olevan puutteellinen musiikinopetuksen näkökulmasta. Hänen mielestään luokka on tilana melko hyvä, mutta kuitenkin laitteistoihin nähden aivan liian pieni. Se on monikäyttötila, joka sijaitsee omassa yksikössään, joten siellä saa työskennellä rauhassa. Bändisoiton kannalta luokan akustiikka on toimiva, mutta vokaali- ja orkesterimusiikin lähtökohdista katsottuna liian kuiva. Tämän vuoksi kuoron ja orkesterin harjoitukset on siirretty toiseen tilaan. Kuvaillessaan opetustilaansa Jyrki käyttää ilmaisua kellarimainen tunnelma. Hän sanoi tilan olevan liian matala sekä valaistukseltaan puutteellinen.

”Jos sanotaan suoraan, ni tähän on surkee. Mää en tiä, saisko tämmösessä, jos ollaan ihan oikeasti, ni saisko tässä edes opettaa. Et kyllä tässä niinku sillä tavalla ollaan ääri rajoilla varmasti, että ei oo missään nimessä toimiva eikä vastaa ollenkaan sitä, mitä musiikinopetus pitäis olla.” (Jyrki)

4.8 Opetustilan esteettisyys ja viihtyvyys sekä niiden merkitys oppilaiden motivoitumisen kannalta

Kaikki haastateltavat totesivat, että luokan ulkonäöllä on merkitystä oppilaiden motivoitumiseen musiikintunneilla. Haastateltaviemme ajatuksista ja näkemyksistä löytyi kuitenkin joitakin eroavaisuuksia oppilaiden motivaatioon vaikuttavista asioista. Haastateltavien keskuudessa sana esteettisyys koettiin aluksi hieman epämääräiseksi sanaksi, mutta keskustelun edetessä siihen liittyvät seikat tulivat luontevasti esille.

Petra, Titta ja Karri kokivat opetustilan siisteyden olevan erityisen tärkeä esteettisyyden osa-alue, johon opettajan tulee kiinnittää huomiota. Erityisesti Titta ja Karri korostivat luokan

esteettisyydellä ja ulkonäöllä olevan vaikutusta oppilaiden motivoitumiseen sekä asennoitumiseen musiikin oppiainetta kohtaan. Heidän mielestään hyvät, kauniit ja siistit tilat vaikuttavat myös yleiseen viihtyvyyteen, mikä omalla tavallaan myös innostaa oppilaita pitämään huolta tavarostaan. Titta mainitsi siisteyden olevan oleellinen tekijä myös työrauhan ja yleisen opiskeluilmapiirin näkökulmasta.

Yleisesti ottaen kaikki haastateltavat mainitsivat, että musiikinopettajan yksi tärkeimmistä kasvatustehtävistä on opettaa oppilaita alusta alkaen pitämään huolta luokan siisteydestä sekä järjestyksestä. Tämä voidaan todeta olevan myös osa piilo-opetussuunnitelman toteutumista – esteettisesti kaunis opiskeluympäristö luo oppilaille tietynlaisia paineita ja vaatimuksia yleisen siisteyden ja järjestyksen ylläpitämisestä.

Keskustellessamme opetustilojen esteettisyydestä ja viihtyvyydestä, Karri toi esille erään ongelman liittyen musiikin kuuntelutilanteisiin. Hän sanoi luokkansa olevan melko kalsea, mikä vähentää huomattavasti kuuntelukokemuksen miellyttävyyttä. Hän kaipaaisikin luokkansa seinille enemmän visuaalista materiaalia, jotta kuunteleminen olisi keskittyneempää sekä oppilaiden olisi helpompi eläytyä kuulemaansa.

Petra ja Jyrki puolestaan toivat esille tärkeän näkökulman siitä, kuinka itse musiikinopetuksella on merkittävä rooli oppilaiden motivoitumisen kannalta. Heidän mielestään luokan ulkonäköä oleellisempi tekijä on opettajan persoonallisuus sekä opetuksen laatu. Jyrki totesi sisustukseltaan ja tilajärjestelyiltään esteettisten tilojen houkuttelevan oppilaita ja vaikuttavan jonkin verran oppilaiden asennoitumiseen. Kuitenkin tärkein asia hänen mielestään on opetuksen sisältö sekä se, miten opettaja opettaa. Hän painotti, että vaikka soittimien kunnolla ja laadulla on merkitystä toimivan musiikinopetuksen kannalta, niin huonot laitteet eivät kuitenkaan estä musiikin oppimista sekä oppilaiden olemista ja tekemistä.

”Ne puitteet on tietysti hieno asia, mut jos se ei muuten toimi, se on ihan sama, vaikka minkälaiset hienot laitteet sulla on. Se laadukas opettaminen ja vaatiminen... sillä saadaan paljon enemmän aikaan.” (Jyrki)

Petra totesi musiikinluokan oleellisimman sisustuksellisen ja visuaalisen elementin muodostuvan bändisoittimista, jotka jo omalta osaltaan nostavat luokan yleistä statusta. Hänen mielestään soittaminen on paras tapa motivoida nuorta ihmistä kiinnostumaan

musiikista. Hän kertoi, ettei ole juurikaan kiinnittänyt huomiota luokkansa sisustukseen ja ulkonäköön, vaan tähän asti pääpaino on ollut opetuksen sisällöissä sekä itse tekemisessä.

4.9 Ihanneluokka

Oleellisin asia tutkimuksemme kannalta oli selvittää, millainen olisi ihanteellinen musiikinluokka opetustilana opettajan näkökulmasta. Etsimme vastauksia siihen, mitä asioita opettajat pitävät tärkeinä ja mihin tulisi kiinnittää huomiota musiikinluokkaa suunniteltaessa. Jokaisella haastateltavallamme on toisiinsa nähden täysin erilainen opetustila sekä opetuskokemus. Näistä seikoista huolimatta oli mielenkiintoista huomata, että jokaisella haastateltavallamme oli melko paljon yhdenmukaisia mielipiteitä ja toiveita heidän kuvaillessaan hyvää musiikinluokkaa.

Jyrkin koululle on tulossa uudet tilat musiikinopetukselle, mikä näkyi myös haastattelussa konkreettisesti selkeinä visioina sekä vaatimuksina. Suunnitteluvaiheessa Jyrki on keskustellut arkkitehdin kanssa siitä, mitä musiikin opetustilojen tulisi sisältää ja mitä vaatimuksia niille asetetaan. Suunnitteluja tehdessään hän on miettinyt ihanneluokkansa tarpeita, ja pyrkii tuomaan ne myös käytäntöön.

Petran koululle on valmistunut uudet opetustilat muutama vuosi sitten. Kuten aiemmin olemme maininneet, hän ei ole itse ollut vaikuttamassa suunnitelmiin eikä toteutukseen. Hänen ihanneluokkansa pohjana ovat sekä nykyiset että entiset opetustilansa.

Titta oli mukana uusien opetustilojensa suunnittelussa. Hän kertoi, että koulunjohto sekä arkkitehti olivat ottaneet hyvin huomioon hänen toiveensa opetustilojen toteutuksessa. Hänellä on pitkä opetuskokemus, ja hän on opettanut useammassa eri tilassa, joiden taso on ollut heikko. Näiden kokemustensa perusteella hänellä on vahvoja näkemyksiä siitä, mitä hän musiikinluokaltaan opetustilana haluaa.

Karri on uusi opettaja omalla koulullaan, jossa musiikinluokka on tilana suhteellisen vanha. Hänen mielestään opettaja pystyy tekemään pienillä asioilla opetustilastaan huomattavasti viihtyisämmän ja musiikinopetuksen näkökulmasta toimivamman. Tämä vaatii opettajan

omaa aktiivisuutta ja kekseliäisyyttä. Hän totesi, että voisi itsekkin tehdä enemmän muutoksia opetustilassaan.

4.9.1 Jyrki

Fyysisen opetustilan ominaisuuksista Jyrki painottaa tilan kokoa sekä pohjapiirrosta. Luokan tulisi olla tarpeeksi suuri bändisoittimistoon nähden, jotta siellä olisi riittävästi tilaa musisoida, liikkua ja opiskella. Jyrkin mielestä musiikinluokan yksi tärkeimpiä ominaisuuksia on sen muunneltavuus. Luokan tulisi olla tarpeen mukaan jaettavissa osiin, jotta siellä olisi mahdollisuus toimia useammassa eri pisteessä yhtä aikaa. Jyrkin kouluun on suunnitteilla useampia opetustiloja, mikä mahdollistaa sen, että kullakin opetustilalla on omat painotusalueensa. Ennen kaikkea Jyrki korostaa musiikinopetuksen vaativan muusta opetuksesta erilliset tilansa, ja jos mahdollista, opetuksen olisi hyvä tapahtua omassa kerroksessaan, omalla sisäänkäynnillä varustettuna.

Yleisen viihtyvyyden kannalta luokan tulisi Jyrkin mielestä olla valoisa ja siisti. Kalustevalinnoilla sekä niiden asettelulla voidaan minimoida yleisesti luokassa vallitsevaa epäjärjestystä. Tavaroiden säilytykselle tulisi olla tarpeeksi varasto- ja kaappitilaa. Opettajille tulisi olla omat työtilat yleisten opetustilojen yhteydessä. Perinteisten pulpettien sijasta Jyrki suosii pelkkiä tuoleja, koska virallinen pulpettijärjestys vie liikaa tilaa ja hankaloittaa yleisesti ottaen musiikillista toimintaa.

Jyrki toivoisi opetustiloihin suurempaa kattokorkeutta, mikä toisi ilmatilan lisäksi parannusta myös luokan akustiikkaan. Useammalla opetustilalla päästäisiin tilanteeseen, jossa kussakin voisi olla eri musiikkityylejä tukevat akustiset ominaisuudet. Akustiikkalevyjen avulla voidaan korostaa musiikin parhaimpia puolia sekä pehmentää kokonaissoundia. Jyrki totesi musiikinluokassa tapahtuvan monenlaista toimintaa ja volyymitason kohoavan ajoittain hyvinkin korkealle. Tämän vuoksi opetustilojen välinen äänieriste tulisi hänen mielestään olla mahdollisimman hyvä. Opiskelijoilla tulee olla oikeus musisoida rauhassa.

On ymmärrettävää, että musiikkipainotteista lukiota perustettaessa on otettava huomioon musiikinopetuksen erityistarpeet. Jyrki painottaa, että omaehtoiselle harjoittelemiselle on

varattava erillisiä tiloja, kuten akustisia harjoitteluhuoneita sekä bändisoittoon tarkoitettu tila. Kyseisten tilojen tulisi olla opiskelijoiden käytössä koko päivän. Teknologisesti kehittyvässä yhteiskunnassa olisi nuorten musiikinopetuksessa syytä kiinnittää huomiota myös musiikkiteknologian mahdollisuuksiin. Näiden tarpeiden pohjalta Jyrkin koulun suunnitelmassa on äänitysstudio, jossa on mahdollisuus editoida ääntä sekä kuvaa. Studioon on tarkoitus muodostaa ääni- ja kuvayhteys itse musiikinluokkiin, juhlasaliin sekä bändisoittotiloihin. Tällaiset resurssit luovat luonnollisesti vaatimuksia myös musiikinopettajalle ja opetuksen sisällölle. Ne vaativat opettajaltakin asioihin perehtymistä, jotta hän osaisi käyttää tilojen sekä laitteiden tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisesti musiikinopetuksen hyväksi.

Ideaalitilanne musiikinopetukselle olisi Jyrkin mukaan sellainen, että bändilaitteet olisivat kiinteästi tietyissä tiloissa. Hänen mielestään toimiva musiikinopetus vaatii kolmet eri bändilaitteet. Tämä mahdollistaa eri opetustilojen kiinteän tilajärjestelyn sekä vähentää tarvetta siirtää laitteita. Musiikinluokan perustarpeistoon kuuluvat Jyrkin mielestä myös kuorokorokkeet, joiden ansiosta vokaalimusiikin harjoittaminen on mielekkäämpää ja musiikillisesti rikkaampaa. Lisäksi varusteisiin kuuluu monipuoliset audiovisuaaliset laitteet.

Jyrkin mukaan kalusteiden, äänityslaitteiden sekä soittimien valinnassa tulisi aina pyrkiä korkeaan laatuun. Erityisesti soittimien hankinnassa on tärkeää suosia kestäviä laitteita sekä hyviä soundeja. Hänen mielestään on syytä muistaa, että kallein vaihtoehto ei aina ole tarkoituksenmukaisin ja paras hankinta.

4.9.2 Petra

Petran mukaan musiikinluokan yksi tärkeimmistä ominaisuuksista on sen tilavuus. Hänen mielestään luokan tulee olla tarpeeksi suuri, jotta siellä on mahdollisuus toteuttaa monipuolista musiikkikasvatusta, johon kuuluu mm. soittamista, laulamista sekä liikkumista. Nämä musiikinopetuksen työmuodot vaativat opetustilalta muuntelumahdollisuuksia. Lisäksi Petra mainitsi tärkeäksi musiikinluokan piirteeksi tarpeeksi suuren kattokorkeuden, joka osaltaan antaa luokalle lisää ilmatilaa sekä vaikuttaa sen akustisiin ominaisuuksiin. Hänen

mielestään luokan akustiikkaan tulisi kiinnittää huomiota, koska se vaikuttaa hyvin paljon siihen, miltä musiikki kuulostaa sekä soittajan että kuulijan näkökulmasta.

Petra kaipaa ihanneluokaltaan kodinomaisuutta, johon kuuluu oleellisena osana visuaalisuus sekä mahdollisuus laittaa seinille omia musiikkiin liittyviä materiaaleja. Viihtyvyyttä edistävä tekijä on hänen mielestään ehdottomasti myös siisteys, joka luo opetustilasta sekä opettajalle että oppilaille miellyttävän paikan työskennellä.

Petra korostaa, että hyvä varustetaso on ehdoton edellytys toimivalle musiikinluokalle ja ennen kaikkea monipuoliselle musiikkikasvatukselle. Haastateltavistamme juuri Petra painotti bändisoiton merkitystä nuoren tutustuessa erilaisiin musiikkikulttuureihin ja -tyyleihin sekä muodostaessa omaa musiikillista identiteettiään. Tästä näkökulmasta katsottuna Petra totesi kunnollisten PA-laitteiden sekä hyvien akustisten kitaroiden ja bändisoittimien olevan oleellinen osa hänen ihanneluokkaansa. Luonnollisesti myös kunnolliset ja riittävät säilytystilat kuuluvat hyvän opetustilan pääpiirteisiin.

Petra sanoi, ettei luokan kalustuksella ole suurtakaan merkitystä musiikinopetuksen kannalta. Hänen mukaan tärkeintä on musiikin kokeminen itse tekemällä. Hän väittikin, että kun bändilaitteet ja soittimet ovat hyviä ja laadukkaita, niin musiikillinen oppiminen onnistuu vaikka lattialla istuen. Petran mielestä ihanteellinen musiikinluokka ei välttämättä vaadi lainkaan pulpetteja. Huomattavasti tärkeämpää on riittävän suuri tila, jossa musiikillinen toiminta ja oppiminen tapahtuvat.

4.9.3 Titta

Titta painotti hyvän pohjapiirroksen merkitystä musiikinluokkaa suunniteltaessa. Toimivalla tilaratkaisulla voidaan vaikuttaa hyvin paljon opetuksen mahdollisuuksiin, ja parhaimmillaan tila voi olla tärkeä opetusta tukeva tekijä. Hänen mukaan opetustilan viihtyvyys perustuu pitkälti yleiseen tilavuuteen, siisteyteen sekä valoisuuteen. Titan mielestä oleellista on myös musiikinluokan yleinen sijainti koulun tiloissa. Hänen ihanneluokkansa sijaitsee ensimmäisessä kerroksessa, kuten hänen nykyinen opetustilansa, koska näin soittimien siirtäminen muihin tiloihin käy melko vaivattomasti. Itse opetustilaan Titta ei välttämättä

laittaisi pulpetteja, vaan kirjoitusalustoina voisi käyttää nuottitelineitä. Kuitenkin hän painottaa, että luokassa täytyy olla riittävästi pöytätasoja esimerkiksi soittimien laskutilaksi. Titta mainitsi myös, että musiikinluokasta tulee löytyä erilliset tilat opettajan omalle suunnittelu- ja kokoustyöskentelylle.

Eräs tärkeä edellytys monipuoliselle musiikinopetukselle Titan mielestä on hyvä varustetaso soittimissa sekä muissa opetusvälineistössä. Näihin lukeutuvat hyvät bändisoittimet, rytmijä laattasoittimia, audiovisuaaliset laitteet sekä muu opetusmateriaali. Laaja välineistö tarvitsee myös riittävästi säilytystilaa, jotta luokan siisteys säilyisi mahdollisimman hyvin. Titta toi esille erään yksityiskohdan liittyen bändisoittamiseen. Hänen mielestään ihanteellisessa musiikinluokassa on bändisoitolle oma erillinen tila, joka voidaan tarvittaessa erottaa muusta luokasta. Koska bändisoitto on Titan mukaan oleellinen osa nuorten musiikkikasvatusta, olisi heille annettava mahdollisuus omaehtoiseen musisointiin erillisen harjoitustilan muodossa.

Akustiikalla on suuri vaikutus soittamisen mielekkyyteen. Luokka ei saisi olla liian kaikuisa, sillä muussa tapauksessa melutaso nousee helposti liian korkeaksi. On luonnollista, että musiikinopetuksessa volyymitaso nousee ajoittain melko suureksi, minkä vuoksi äänieriste muihin luokkiin tulee olla erittäin hyvä.

4.9.4 Karri

Karri arvostaa yhtenäistä musiikinluokkaa, jossa on riittävästi tilaa sekä pöytäpinnoille että musisoinnille. Hän ei katso pulpettien olevan välttämätön edellytys toimivan musiikinopetuksen kannalta. Sen sijaan hän kiinnittäisi enemmän huomiota kalusteiden monipuolisuuteen ja sitä kautta tilan viihtyvyyteen. Luokan esteettisyyden kannalta olisi tärkeää, että seinille olisi mahdollisuus kiinnittää musiikkiin liittyvää materiaalia. Lisäksi Karri painottaa, että ulkopuoliset häiriötekijät, kuten äänekäs ilmastointi, tulisi saada eliminoitua kokonaan.

Karri korosti, että kaikilla kouluilla tulisi olla vähintään yksi akustisesti korkealaatuinen tila, jossa musiikillinen toiminta pääsisi oikeuksiinsa. Toivottavaa olisi, että musiikinluokassa ja juhlasalissa olisi mahdollisimman hyvät akustiset ominaisuudet. Musiikinluokan varusteisiin

liittyen hän korosti soittimien hyvää laatua ja niistä huolehtimista, mikä on sekä opettajan että oppilaiden vastuulla. Karrin ihanneluokan varustukseen kuuluu mahdollisuus tehdä musiikkia tietokoneella, hyvä äänentoisto sekä monipuoliset audiovisuaaliset laitteet.

Kaiken kaikkiaan Karri toteaa opetustilan kodikkuuden olevan oleellinen osa mielekästä musiikinopetusta. Hän kokee visuaalisuuden olevan merkittävä tekijä luokan yleisen viihtyvyyden kannalta. Karrin mielestä pulpetit eivät ole välttämätön osa musiikinopetusta, vaan päinvastoin ne usein hankaloittavat liikkumista, soittamista ja muuta musiikillista toimintaa. Hänen mielestään hyvä musiikinluokka on asiallinen ja viihtyisä tila, jonne on mielekästä tulla. Hän korostaa opettajan omaa aktiivisuutta, vastuuta ja mahdollisuuksia vaikuttaa opetustilansa viihtyvyyteen. Opettaja on itse vastuussa siitä, miltä luokka näyttää, ja kuinka hän opettaa oppilaitaan pitämään huolta yhteisestä opiskeluympäristöstä.

4.9.5 Yhteenveto

Musiikintunneilla käytetään hyvin monenlaisia työmuotoja ja tunnit sisältävät paljon erilaista toimintaa, mikä asettaa edellytyksiä opetustilalle. Kaikkien haastateltaviemme mielestä tärkein musiikinluokan ominaisuus on riittävän suuri opetustila. Luokassa tulisi olla tarpeeksi tilaa soittamiselle, liikkumiselle sekä muulle toiminnalle. Haastateltavamme painottivat myös musiikinluokan muunneltavuuden tärkeyttä, mikä tuleekin ottaa huomioon jo opetustilan pohjapiirrosta suunniteltaessa. Kaiken kaikkiaan yhteistyö arkkitehdin ja musiikinopettajan välillä musiikinluokkaa suunniteltaessa on erityisen suotavaa. Jotta musiikinluokka palvelisi mahdollisimman hyvin kokonaisvaltaista oppimista sekä monipuolista musiikillista toimintaa, musiikinopettajan ammattitaitoon pohjautuvat mielipiteet tulisi huomioida muiden suunnitteluun osallistuvien tahojen rinnalla.

Musiikinopettajan työ sisältää perusopetuksen lisäksi paljon muita tehtäviä, joista muu kouluyhteisö saa nauttia esimerkiksi koulun juhlissa. Erilaiset tilaisuudet vaativat musiikinopettajalta organisointikykyä sekä käytännön tasolla esimerkiksi bändilaitteiden siirtämistä tilasta toiseen. Kyselyämme haastateltaviltamme mielipiteitä ihanneluokan ominaisuuksista, määritelmien joukosta nousi esille itse musiikinluokan sijainti koulurakennuksessa. Opettajien mielestä musiikinluokan tulisi olla ensimmäisessä

kerroksessa, jotta laitteistojen siirtäminen olisi mahdollisimman vaivatonta ja sujuvaa. Ihanteellisin tilanne olisi, jos koulun resurssit mahdollistaisivat bändilaitteiden hankkimisen sekä musiikinluokkaan että koulun yhteiseen juhlatilaan. Tällainen järjestely tukisi myös oppilaiden musiikin harrastamista tarjoamalla erillisen soittotilan omaehtoiselle musisoinnille.

Sen lisäksi että opettajat painottivat opetustilan riittävän suurta pinta-alaa, he kaipasivat tilavuutta myös luokan huonekorkeuteen. Opettajien mukaan musiikinluokassa tulisi olla sopivasti ns. ilmatilaa, sillä heidän mielestään huonekorkeudella on vaikutusta sekä yleiseen tilan tuntuun että luokan akustisiin ominaisuuksiin. Ihanneluokan ominaisuuksia eriteltäessä juuri akustiikka sekä hyvä äänieriste muihin tiloihin olivat opettajien vastauksien perusteella eräitä olennaisimpia seikkoja toimivan musiikinluokan näkökulmasta. Jotta kuuntelukokemukset musiikintunneilla olisivat mahdollisimman miellyttäviä, se edellyttää luokan ääniympäristöltä tiettyjä perusominaisuuksia. Luokassa ei saisi kuulua häiritseviä taustäääniä, jotka voivat aiheutua esimerkiksi liian voimakkaasta ilmastoinnista.

Musiikki on oppiaine, jossa opetuksen pääpaino on itse tekemisessä ja musisoinnissa. Tästä näkökulmasta katsottuna on ymmärrettävää, että haastateltavien vastauksissa painottui fyysisen opetustilan lisäksi välineistön merkitys musiikinopetuksen kannalta. Kaikki haastateltavamme olivat sitä mieltä, että hyvässä musiikinluokassa tulee ennen kaikkea olla monipuolinen sekä laadukas soittimisto. Musiikkiteknologian hyödyntäminen osana koulun musiikkikasvatusta on viime aikoina yleistynyt huomattavasti, ja tämä näkyy myös vaatimuksena musiikinluokan varustuksessa.

Musiikinopettajan työhön liittyy paljon itsenäistä työskentelyä opetuksen ulkopuolella kuten opetusmateriaalien valmistelua, tiedonhankintaa sekä erilaisten projektien suunnittelua. Haastateltavat pitivätkin luonnollisena asiana, että musiikinluokan yhteydessä olisi erillinen työskentelytila musiikinopettajalle.

Haastateltavamme toivat esille myös realistisen näkökulman siitä, kuinka raha on usein ainoa rajoittava tekijä musiikinluokkaa kehitettäessä. Musiikki on oppiaine, jossa materiaaleihin ja välineistöön liittyvät hankinnat ovat suhteellisen hintavia. Jokainen opettaja kuitenkin painotti, että soittimien ja muiden varusteiden laatuun tulee kiinnittää huomiota, jotta ne kestävät aktiivisessa käytössä.

Myös musiikinluokan esteettisyys koettiin olennaiseksi tekijäksi ihanneluokkaa kuvailtaessa. Haastateltaviemme mielestä musiikinluokan tulisi olla kodinomainen sekä sellainen, jonne on miellyttävä tulla. Vastauksien perusteella kodinomaisuutta lisääviä tekijöitä ovat mm. luokan valoisuus, visuaalisuus sekä yleinen siisteys. Erityisesti visuaalisuus ja siisteys ovat asioita, joihin opettaja voi hyvin pitkälti itse vaikuttaa. Myös riittäväillä säilytystiloilla on merkitystä yleisen viihtyvyyden sekä siisteyden ylläpitämisessä.

Musiikinopettaja saa hyvin harvoin uransa aikana tilaisuuden suunnitella opetustilansa täysin omien mieltymystensä mukaisesti. Sitä vastoin opettaja voi tehdä pienillä muutoksilla luokastaan opetuksen kannalta monin tavoin toimivamman. Haastateltavamme pohtivat oman opetustilansa muutosmahdollisuuksia niin tilajärjestelyjen, akustiikan kuin yleisen viihtyvyydenkin kannalta. Yksi esille noussut kysymys oli pulpettien merkitys musiikinopetuksen näkökulmasta. Yleinen mielipide haastateltavillamme oli, että pulpetit eivät ole välttämätön osa musiikinopetusta, ja niiden tarpeellisuuden, kuten muidenkin tilajärjestelyjen toimivuuden, voi todeta vain omien opetuskokemusten kautta.

5 POHDINTA

Pohtiessamme tutkimuksemme tavoitteita sekä niiden toteutumista, voimme todeta olevamme tyytyväisiä prosessiin kokonaisuutena. Yleisesti ottaen oli hyvin mielenkiintoista tavata opetuskokemukseltaan ja taustaltaan erilaisia musiikinopettajia, ja haastatella heitä heidän omissa opetustiloissaan. Näiden haastattelujen ansiosta saimme tutustua neljään toisiinsa nähden täysin erilaiseen musiikinluokkaan sekä pohtia opettajien kanssa heidän opetustilojensa hyviä sekä huonoja puolia. Vaikka haastateltaviemme määrä ei ollut kovin suuri, saimme kuitenkin mielestämme realistisen kuvan siitä, kuinka erilaisia musiikinluokkia tilaratkaisuiltaan sekä yleistasoltaan ylipäätään on olemassa.

Tutkimuksemme tarkoituksena ei ole ollut saada yksiselitteisiä vastauksia siihen, millainen musiikinluokan tulisi olla. Tutkimusta suunnitellessamme meillä oli tiettyjä näkemyksiä teemoihimme liittyen ja tarkoituksenamme oli tutkia, mitä mieltä musiikinopettajat ovat kyseisistä asioista. Kaiken kaikkiaan suurin osa omista ajatuksistamme kohtasi haastateltaviemme kanssa, mutta tutkimuksemme kautta nousi esille myös paljon uusia ja mielenkiintoisia mielipiteitä sekä näkemyksiä musiikinluokasta fyysisenä opetustilana. Haastattelujen aikana huomasimme, että opettajat joilla on pidempi opetuskokemus, oli selkeämpi näkemys siitä, millaiset opetustilojen tulisi olla. Sitä vastoin nuoremmilla opettajilla omat näkemykset muotoutuvat vähitellen opetuskokemuksen karttuessa. Tämän seikan olemme itsekin havainneet erilaisten opetustehtäviemme myötä.

Yksi tutkimuksemme lähtökohdista oli selvittää pulpettien tarpeellisuutta musiikinluokassa. Monipuolisen musiikkikasvatuksen kannalta toimiva musiikinluokka ei välttämättä edellytä pulpetteja, sillä musiikillinen oppiminen tapahtuu parhaiten tekemällä ja kokemalla. Kaksi haastateltavistamme nosti kuitenkin esille mielenkiintoisen näkökulman siitä, kuinka pulpetit luovat turvan ja tarvittavan reviirin nuorelle opiskelijalle, jonka identiteetti on vielä muotoutumassa.

Erään haastattelun kautta saimme tietää Koulujen Musiikinopettajat ry:n sivustojen sisältämistä artikkeleista, jotka liittyvät yleiseen suositukseen musiikinluokan varustustasosta. Olisi suotavaa, että KMO päivittäisi kyseisen listan, jotta jokaisella musiikinopettajalla olisi mahdollisuus saada ajan tasalla olevaa tietoa musiikinluokan tarpeista. Näin musiikinopettajat voisivat luontevasti vedota kyseisiin suosituksiin ja tätä kautta kehittää opetustilaansa paremmaksi sekä toimivammaksi kokonaisuudeksi niin opettajien kuin opiskelijoidenkin näkökulmasta.

Tutkimustuloksia analysoidessamme olemme pyrkineet olemaan mahdollisimman tarkkoja sekä todenmukaisia. Olemme tarkastelleet haastateltavien vastauksia useasta eri näkökulmasta ja siten pyrkineet löytämään tuloksista laajempia kokonaisuuksia. Olemme etsineet vastauksista sekä yhdistäviä että eriäviä tekijöitä ja niiden perusteella muodostaneet lopullisen yhteenvedon tutkimuksemme kannalta olennaisista teemoista.

Idea pro gradu -tutkielman tekemiseen parityönä heräsi aikaisemmista opiskelukokemuksistamme. Olemme molemmat tehneet opinnäytetyömme ammattikorkeakoulussa parityönä ja kokeneet kyseisen työskentelymuodon olevan miellyttävä sekä antoisa. Ainoa hankala asia on ollut aikataulujen yhteensovittaminen, mikä ajoittain tuotti ongelmia johtuen molempien kiireisestä opiskelu- ja työtahdista. Kaiken kaikkiaan tutkimustyömme on ollut positiivinen kokemus.

Tutkimuksemme kannalta haasteellisinta oli löytää teoriapohjaamme sopivaa lähdekirjallisuutta, koska tutkimusaiheitamme ei ole käsitelty aikaisemmin juuri ollenkaan. Tarkoituksenmukaisella sekä kannustavalla ohjauksella on ollut työmme kannalta hyvin merkittävä rooli. Olemme saaneet tarpeellisia näkemyksiä sekä ohjeita, jotka ovat vieneet tutkimustamme jatkuvasti eteenpäin. Lisäksi kollokvio, jossa käsitelimme

opiskelijakollegoidemme kanssa tutkimustemme aiheita, auttoi jäsentämään sekä hahmottamaan tutkimusprosessiamme kokonaisuutena.

Tutkimuksessamme pohdimme musiikinluokkaa opetustilana opettajan näkökulmasta. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista laajentaa tutkimustamme oppilaslähtöiseksi; miten he kokevat musiikinluokan oppimisympäristönä ja kuinka se motivoi heitä musiikin opiskeluun. Toinen mielenkiintoinen näkökulma jatkotutkimukselle voisi olla peruskoulun yläluokkien ja lukion musiikinopetuksen eroavaisuudet sekä niiden asettamat vaatimukset opetustilalle.

LÄHTEET

- Ahvenainen, O., Ikonen, O. & Koro, J. 2001. *Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön*. Vantaa: WSOY.
- Aura, S., Horelli, L. & Korpela, K. 1997. *Ympäristöpsykologian perusteet*. Porvoo: WSOY.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2000. *Kasvatussosiologia*. Juva: WSOY.
- Apple, M. W. 1979. *Ideology and curriculum*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bengtsson, J. 2001. *Tilan hahmottaminen ja ajansäätely luokkahuoneessa*. Teoksessa M. Itkonen (toim.) *Ihminen, mikä ja kuka olet?* Tampere: University Press.
- Bloom, B. S. 1980. *All Our Children Learning*. London: Mc Graw Hill.
- Bloom, B. S. 1981. *All Our Children Learning. A Primer for Parents, Teachers, and Other Educator*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Broady, D. 1981. *Den dolda läroplanen*. Stockholm: Symposion.
- Broady, D. 1994. *Piilo-opetussuunnitelma. Mihin koulussa opitaan*. Tampere: Vastapaino.
- Conrbleth, C. 1984. *Beyond hidden curriculum*. Journal of Curriculum Studies 16 (1).
- Denscombe, M. 1982. *The Hidden pedagogy and its implications for teacher training*. British Journal of Sociology of Education 3 (3).
- Dunderfelt, T. 1997. *Elämänkaaripsykologia*. Porvoo: WSOY.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Haapaniemi, J., Kivelä-Taskinen, E., Mali, M. & Romppanen, V. 2004. *Musiikin mestarit 3-4. Opettajan kirja*. Helsinki: Otava.
- Halme, A. 1987. *Rakennus- ja huoneakustiikka. Meluntorjunta*. Helsinki: Otakustantamo.

- Heikkilä, T., Paloheimo, L. & Taipale, I. (toim.) 2000. *Mieli ja taide*. Vantaa: Mielenterveyden keskusliitto ry.
- Helenius, A., Jäälinoja, P. & Sormunen, H. 2000. *Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piironen, A. & Mäkinen, L. 1998. *Musiikki varhaiskasvatuksessa. Hip hoi, musisoi! Käsikirja*. Tampere: Warner/Chappell Music Finland Oy.
- Jackson, P. W. 1968. *Life in Classrooms*. New York: Holt, Rinehart & Winston Inc.
- Janesick, V. J. 2000. *The choreography of qualitative research design*. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.)
- Jarasto P. & Sinervo N. 1999. *Murrosikäisen ja nuoren maailma*. Jyväskylä: Gummerus.
- Jurvélius, N. 1988. *Taide kasvattaa*. Porvoo: WSOY.
- Karjalainen, A. 1996. *Piilo-opetussuunnitelman etiikka*. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Kasvatuksen etiikka. Helsinki: Edita.
- Kelly, A. V. 1977. *The Curriculum – theory and practice*. London: Harper & Row.
- Kosonen, E. 2001. *Mitä mieltä on pianonsoitossa? 13-15-vuotiaiden pianonsoittajien kokemuksia musiikkiharrastuksestaan*. Lievestuore: University Library of Jyväskylä.
- Krokfors, M. 1985. *Lapsi ja musiikki. Laulaminen*. Porvoo: WSOY.
- Lahdes, E. 1986. *Peruskoulun didaktiikka*. Helsinki: Otava.
- Laine, K. 2000. *Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Laine, K. 1997. *Ameba pulpetissa. Koulun arkikulttuurin jännitteitä*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Lehtovaara, M. 1992. *Subjekttiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena*. Tampereen yliopisto: Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 338.
- Linnankivi, M., Tenkku L. & Urho E. 1988. *Musiikin didaktiikka*. Juva: WSOY.
- Lukiolaki 21.8.1998/629*. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi):
<URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629>>. (14.7.2005)

- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/lops_uusi.pdf>. (3.6.2005)
- Meri, M. 1992. *Miten piilo-opetussuunnitelma toteutuu*. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Musiikki kuuluu kaikille! Tietopaketti kunnan- ja koulun opetussuunnitelman laadintaan*. 2005. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.koulujenmusiikinopettajat.fi/opstieto.html>>. (15.6.2005)
- Musiikki kuuluu kaikille! Tietopaketti kunnan- ja koulun tuntijaon valmisteluun*. 2005. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.koulujenmusiikinopettajat.fi/tuntijako.html>>. (15.6.2005)
- Musiikkiluokan varustus. Koulujen Musiikinopettajat ry:n suositus musiikkiluokan perusvarusteista*. 2005. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.koulujenmusiikinopettajat.fi/varustus.html>>. (15.6.2005)
- Nurmi, J-E. 1995. *Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä*. Teoksessa Lyytinen, P., Korhokangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan*. Porvoo: WSOY.
- Orff-tasokurssien I-III opetussuunnitelman perusteet I/2002*. Setälä, H., Kaikkonen, M., Lamponen, E. & Salmi-Setälä, M. 2003. Kotka: Suomen Kulttuurirahasto.
- Perkiö, S. & Salovaara, I. 2001. *Musiikin aika 5-6. Opettajan kirja*. Porvoo: WSOY.
- Perttula, J. 1995. *Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan*. Tampere: SUFI.
- Perttula, J. & Kallio, E. 1996. *Postformaali ajattelu ja henkinen tajunnallisina toimintatapoina*. *Psykologia* 31 (3).
- Peruskoulun opetuksen opas: musiikki*. Alanne, P., Kasper, E., Linnankivi, M. & Partanen, P. 1987. Helsinki: Kouluhallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. 1970. Opetussuunnitelman perusteet*. Komiteamietintö 1970: A 4.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.oph.fi/info/ops>> . (3.6.2005)
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628*. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa> (14.7.2005)

- Puurula, A. (toim.) 1998. *Taito- ja taideaineiden opetuksen integrointi. Kokemuksia, käytäntöjä, teoriaa*. Helsingin yliopisto.
- Rauhala, L. 1986. *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauhala, L. 1990. *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. 1992. *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. 1999. *Ihmisen ainutlaatuisuus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rihlama, S. 1990. *Värit ja valot sisätiloissa. Käytännön väripsykologiaa*. Tampere: Kustannus TMI Seppo Rihlama.
- Rinne, R. 1984. *Suomen oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelman muutokset vv. 1916-1970*. TY:n julk. C: 44.
- Rinne, R., Kivinen, O. & Kivirauma, J. 1984. *Lähtökohtia peruskoulutuksen yhteiskunnallis-historiallisen muotoutumisen tutkimiseen*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja B: 11.
- Siikanen, U. 1996. *Rakennusfysiikka. Perusteet ja sovellukset*. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Simola-Isaksson, I. 2003. Musiikkiliikuntakurssi, Kuopio 12.2.2003. Henkilökohtaiset Taina Räsäsen muistiinpanot.
- Swanwick, K. 1987. *A Basis for Music Education*. The Nfer-Nelson Publishing Company Ltd.
- Uusikylä, K. & Kansanen, P. 1988. *Opetussuunnitelman toteutuminen. Oppilaiden tyytyväisyys oppiaineisiin, opetusmuotoihin ja kouluelämään peruskoulun ala-asteella*. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Virkkunen, A. 1994. *Koululiikunta yläasteen vuosina: persoonallisuuden kasvu*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vuorikoski, M., Törmä, S. & Viskari, S. 2003. *Opettajan vaiettu valta*. Tampere: Vastapaino.
- Zuckermandl, V. 1976. *Man the musician*. Princeton University Press.